

Hanna Puumalainen

KODIN JA KOULUN YHTEISTYÖ SYRJÄYTYMISEN
EHKÄISIJÄNÄ

Kuntoutusohjauksen ja -suunnittelun koulutusohjelma
2013

KODIN JA KOULUN YHTEISTYÖ SYRJÄYTYMISEN EHKÄISIJÄNÄ

Puumalainen, Hanna
Satakunnan ammattikorkeakoulu
Kuntoutusohjauksen ja -suunnittelun koulutusohjelma
Huhtikuu 2013
Ohjaaja: Leppänen, Erja
Sivumäärä: 43
Liitteitä: 3

Asiasanat: kodin ja koulun yhteistyö, sosiaalinen syrjäytyminen, huoltajien osallisuus

Opinnäytetyön aiheena oli kodin ja koulun yhteistyö syrjäytymisen ehkäisijänä.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää kuinka huoltajat tuntevat jo olemassa olevia koulun varhaisen tuen ja sosiaalisen syrjäytymisen ehkäisyn tukijärjestelmiä sekä miten näitä voisi kehittää. Opinnäytetyö toteutettiin kvalitatiivista tutkimusmenetelmää käyttäen. Aineisto kerättiin teemahaastattelun avulla haastatellen viisi ekaluokkalaisten lasten huoltajaa.

Tulosten mukaan lapsen vahvuuksien huomioiminen sekä sosiaalisten taitojen kartuttaminen päiväkotiaikana on tärkeää, koska syrjäytyminen voi alkaa jo päiväkodista. Varhainen tuki lapsen päivittäisessä toiminnassa perustuu myös päiväkodin sekä koulun henkilöstön osaamiseen. Oppilashuollon merkitys varhaisen tuen kehittämisessä on suuri. Tuen saaminen varhaisessa vaiheessa edellyttää moniammatillista yhteistyötä. Lapsen tukemisessa puuttumisen ja tuen oikea ajoitus on tärkeää. Kaikkein tärkeintä on, että se toteutuu lasta ja perhettä kunnioittavasti, leimaamatta, avoimesti ja tukea antaen. Huoltajien mielestä myös vanhempien vertaistuki lisää kodin ja koulun yhteistyötä. Huoltajien osallisuutta lisäämällä on tiedotettava, miten koulu yhteistyö ja koulun oppilashuoltopalvelut käytännössä toimivat.

COOPERATION OF HOMES AND SCHOOL IN PREVENTING SOCIAL EXCLUSION

Puumalainen, Hanna

Satakunnan ammattikorkeakoulu, Satakunta University of Applied Sciences

Degree Programme in Rehabilitation Counselling and Planning.

April 2013

Supervisor: Leppänen, Erja

Number of pages: 43

Appendices: 3

Key words: cooperation between homes and school, social exclusion, participation of guardians

The subject of this thesis was the cooperation of homes and the school in preventing social exclusion.

The purpose of this thesis was to study to which extent the guardians are aware of the current support systems in place in schools in relation to early support and prevention of social exclusion and how these systems could be further developed. The study method chosen for this thesis was qualitative. The data was collected by using theme interviews of five guardians having children in the first grade.

According to the results, it is important to notice the strengths of the child and support social skills during child's daycare, because social exclusion can begin already in daycare. Early support in daily activities of the child is based on the competence of the daycare and school personnel. The importance of student welfare services in developing early support is also major. Acquiring support in an early stage requires multiprofessional cooperation. It is equally important to have correct timing for intervention and support. The most important factor is that everything is done with respect towards the child and the family, without any labeling, openly and with support. According to the guardians also peer support for parents increases the cooperation between homes and the school. By increasing the participation of guardians, one must also give out information how the school community and the student welfare services of the school function in practice.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	5
2	KODIN JA KOULUN YHTEISTYÖ	6
2.1	Yhteistyötä yksilötasolla	6
2.2	Yhteistyötä yhteisötasolla.....	7
3	SOSIAALINEN SYRJÄYTYMINEN	8
3.1	Tunnetaitojen ja sosiaalisten taitojen tukeminen.....	8
3.2	Koulukiusaaminen.....	10
4	SOSIAALISEN KUNTOUTUS.....	11
5	MONIAMMATILLINEN YHTEISTYÖ.....	12
5.1	Varhainen puuttuminen.....	12
5.2	Työskentelymallit kodin ja koulun kehittämiseksi.....	13
5.3	Kuntouttava sosiaalityö.....	14
5.4	Oppilashuolto syrjäytymisen ennaltaehkäisijänä	15
5.5	Aikaisemmat tutkimukset.....	16
6	OPINNÄYTETYÖN TAVOITE JA TUTKIMUSKYSYMYKSET.....	19
7	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS.....	20
7.1	Aineiston keruumenetelmä.....	21
7.2	Aineiston keruun valintakriteerit.....	21
7.3	Aineiston analyysi.....	22
8	TUTKIMUKSEN TULOKSET.....	23
8.1	Haastateltavien taustatiedot.....	23
8.2	Lapsen vahvuuksien huomioiminen päiväkodissa.....	23
8.3	Lapsi siirtymävaiheessa.....	24
8.4	Kasvatuskumppanuutta matalalla kynnyksellä.....	26
8.5	Huolena koulukiusaaminen.....	27
8.6	Opettaja pitää olla topakka.....	28
8.7	Huoltajien osallisuus.....	29
8.8	Vanhempainyhdistys järjestäjänä?.....	29
8.9	Oppilashuollosta tiedotetta.....	31
9.0	Kasvatusohjaajan toimenkuva.....	31
10	TUTKIMUKSEN JOHTOPÄÄTÖKSET	33
11	POHDINTA	36
11.1	Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys.....	39
11.2	Jatkotutkimusaiheita	40
	LÄHTEET.....	41
	LIITTEET	

1 JOHDANTO

Monella taholla ollaan huolissaan lasten pahoinvoinnista, erilaisten ongelmien ja häiriöiden lisääntymisestä, syrjäytymisestä. Syitä lasten ongelmien ja oireiden lisääntymiseen on etsitty eri suunnista. Useimmiten on peräänkuulutettu kadonnutta vanhemmuutta sekä korostettu vanhempien ja perheen vastuuta. Huoltajien merkitys lapsen hyvinvoinnin kannalta on ensisijaista.

Syrjäytymisen ensimmäiset indikaatiot voivat tulla jo lapsuudessa. Vakavan sosiaalisen syrjäytymisen uhka on kuntoutuksen peruste. Kuntoutuksen perusteena on estää sosiaalista syrjäytymistä eli vahvistaa sosiaalista osallisuutta. Kuntoutustarvetta aiheuttavat ongelmat perustuvat lapsen ja hänen toimintaympäristön väliseen suhteeseen. Yksilölliset ja toimintaympäristön ominaisuudet voivat auttaa voimavaroja tai kuluttaa niitä, syrjäyttää tai osallistaa. Kuntoutusongelmien ratkaisuja on etsittävä olosuhteista ja ympäristöstä, eikä vaan hoitamisesta, kasvattamisesta ja sopeuttamisesta, koska kyse on aina lapsen ja hänen ympäristönsä välisestä vuorovaikutuksesta (Järvikoski & Härkäpää 2011, 147).

Kodin ja esikoulun sekä koulun yhteistyöllä ehkäistään sosiaalisia ongelmia, vahvistetaan huoltajien vaikutusmahdollisuuksia ja osallisuutta. Kun huoltajat ovat osallisia koulun jokapäiväisessä arjessa, on pulmatilanteisiin tarttumisenkin luontevaa. Yhteistyön tavoitteena oleva yhteinen kasvatusvastuu perustuu riittävän tiedon välittämiseen. Esiopetuksen tukena tulee olla riittävät neuvola-, koulupsykologi- ja koulukuraattoripalvelut. Oppilashuolto on sekä yksilöä että koko kouluyhteisöä palvelevaa toimintaa. Oppilashuollolla tarkoitetaan oppilaan hyvän oppimisen, psyykkisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa. Huoltajat tarvitsevat enemmän tietoa oppilashuollon palveluista, koska oppilashuoltoa tulee toteuttaa yhdessä huoltajan kanssa. Kasvatuskumppanuuden edistäminen tiivistää yhteistyötä kodin, esikoulun ja koulun välillä.

2 KODIN JA KOULUN YHTEISTYÖ

Opetussuunnitelman perusteissa kerrotaan, että erilaisia kodin ja koulun vuoropuhelua tukevia yhteistyön muotoja tulee kehittää koko perusopetuksen ajan ja erityisesti siirryttäessä luokka-asteelta toiselle tai muissa siirtymävaiheissa. Lapsen siirryessä esiopetuksesta kouluun koulun tulisi jatkaa esiopetuksen aikana syntyntä yhteistyötä ja tarjota huoltajille mahdollisuutta keskinäiseen vuorovaikutukseen. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004, 22.)

Siirtymävaiheessa toimintaympäristöjen yhteistyö koskee myös kodin ja koulun välistä yhteistyötä. Opetussuunnitelman perusteissa edellytetään opettajalta ja koululta kasvatusyhteisöjen vuorovaikutuksen ja yhteistyön käynnistämistä, sillä lapsi elää samanaikaisesti sekä kodin että koulun vaikutuspiirissä. Tasapainoisen kasvun ja hyvän oppimisen tukemiseen tarvitaan huoltajien ja opettajan välistä vuorovaikutusta. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004, 21.)

Oppilaiden hyvä kouluviihtyvyys myötävaikuttaa monenlaisten ongelmien väheneemiseen. Se luo myönteistä henkeä ja hyvää ilmapiiriä. Huoltajien mukaan saaminen yhteistyöhön lisää onnistumisen mahdollisuuksia entisestään. Huoltajat eivät ole kuntoutujia, mutta huoltajien tekemät valinnat ja toimintatavat vaikuttavat lapsen hyvinvointiin. Huoltajien tukeminen on tärkeää. Toimiva ja lähtökohdiltaan myönteinen kodin ja koulun yhteistyö on keskeinen lasten ja nuorten kasvun, kehityksen ja oppimisen tuki. Yhteistyötä tehdään yksilö- ja yhteisötasolla.

2.1 Yhteistyötä yksilötasolla

Yksilötasolla, kasvatuskumppanuudessa huoltajilla on lastensa ensisijainen kasvatusvastuu ja kasvatusoikeus. Kasvatuskumppanuuden tavoitteena on yhdistää huoltajien oman lapsen tuntemus ja kasvattajien asiantuntemus lapsen hyvinvointia edistävällä tavalla. Kasvatuskumppanuus rakentuu vuorovaikutukselle, jota ohjaavat kuulemisen, kunnioituksen, luottamuksen ja vuoropuhelun periaatteet. (Kekkonen 2012, 22.)

Kasvatuskumppanuuden vuorovaikutuksellista ydintä on syytä etsiä vuoropuhelusta eli dialogisuudesta. (Kekkonen 2012, 54 - 59.) Kuulemisen ja kunnioituksen perustavassa vuoropuhelussa huoltajien itsearvostus ja kasvattajien huoltajille osoittama arvostus mahdollistavat sen, että huoltajat rohkaistuvat puhumaan lapsen kehityksestä, oppimisesta ja toiminnan pedagogiikasta. Kasvatuskumppanuuden perustuessa sitoutumiseen, kasvattajat ja huoltajat rakentavat yhteistä ymmärrystä lapsen varhaiskasvatuksesta, sen suunnittelusta toteuttamisesta ja arvioinnista. Vastaavasti koulun ja kodin välinen yhteistyö etenee tutustumisesta verkostoitumiseen ja vasta tämän jälkeen kumppanuuteen. Tutustumisessa korostuvat turvallisuus, kuulluksi tuleminen, osallisuus ja kohtaaminen. Huoltajien ensitapaamisella ja opettajan tavalla kutsua huoltajat mukaan toimintaan on ratkaiseva merkitys, minkälaiseksi kodin ja koulun yhteistyö muodostuu. (Kekkonen 2012, 57 - 58.)

2.2 Yhteistyötä yhteisötasolla

Yhteisötasolla oppilaiden huoltajat ovat kehittämässä koulun toimintaa ja tukemassa kouluyhteisön ja luokan hyvinvointia, turvallisuutta ja yhteisöllisyyttä. Huoltajien osallisuuden vahvistaminen kouluyhteisössä tukee myös koulun yhteisöllisyyttä. (Lahtinen 2011, 318).

Luokkakohtainen yhteistyö on lapsen sosiaalisen alkupääoman kannalta tärkeintä. Luokan huoltajien keskinäiseen tutustumiseen ja verkostoitumiseen on kiinnitettävä huomiota heti koulun alkuvaiheessa, sillä oppilaiden huoltajat haluavat tietää, miten koulu toimii. Ottamalla huoltajat mukaan normien rakentamiseen saadaan heidän tuensa myös kasvatustoiminnalle sekä siihen liittyvälle yhteistyölle. Kodin ja koulun yhteistyö edistää oppilaan hyvinvointia ja kannattelee perheen jaksamista. (Launonen & Pulkkinen 2004, 97 - 105.)

Luokan sisällä on mahdollista saada aikaan yhteisöllisyyttä tukevia rakenteita, jotka tukevat sosiaalisten taitojen kehittymistä. Siihen liittyy myös sopimuksellisuus, jossa oppilas on osapuoli, vuorovaikutus ryhmän jäsenten kanssa, turvallisuus eli suoja kiusaamiselta sekä yksilöllisyyden kunnioittaminen. (Raina 2012, 50 - 52.)

3 SOSIAALINEN SYRJÄYTYMINEN

Sosiaalinen syrjäytyminen on tapahtumaketju. Sen tunnusmerkkinä on yhteiskunnassa tai yhteisössä resurssien puutteiden tai hyvinvointivajeiden kasautuminen. Yhteiskunnan yleiset rakenteet ja olosuhteet määrittävät kansalaisten riskiä syrjäytyä. Syrjäytymisellä tarkoitetaan huono-osaisuutta, johon yhdistyy esimerkiksi elämänhallintaan liittyvät ongelmat ja syrjäytyminen yhteiskunnallisesta osallisuudesta.

Syrjäytymisprosesseja ovat *yhteiskunnan rakenteelliset tekijät*, jotka saavat ihmisen syrjäytymään tahtomattaan. *Yhteisötekijät*, jossa on erilaisia leimaamis- ja syrjintäprosesseja eli syrjintä tapahtuu kohteena olevien henkilöiden erilaisuuden perusteella. *Mikrotasoinen* syrjäytymisilmiö tapahtuu yksilöllisistä syistä, esimerkiksi yhteisöihin sopeutumattomuuteen liittyvistä tekijöistä. (Järvikoski & Härkäpää 2011, 148-149.)

Syrjäytymisprosessin indikaattoreita ovat muun muassa ihmissuhteiden puuttuminen, hankalien ihmissuhteiden esiintymistä, köyhyyttä, elämänhallinnan ongelmia. Kuntoutusmahdollisuuksien arviointi on perusteltua useiden syrjäytymisindikaattoreiden samanaikaisella esiintymisellä. Yksilöllisten syrjäytymisprosessien etenemistä on kuvattu myös erilaisten vaihemallien avulla. Lapsen kouluaika voi olla prosessin kannalta ydinvaihe. Siihen voi sisältyä epäonnistumista koulussa, perheessä sekä sosiaalisissa suhteissa. (Järvikoski & Härkäpää 2011, 149.)

3.1 Tunnetaitojen ja sosiaalisten taitojen tukeminen

Lapsen kehityksen häiriöt ja oppimisen vaikeudet liittyvät tunne-elämään, tarkkaavaisuuteen, kielelliseen kehitykseen, oman toiminnan hallintaan, hahmottamiseen ja motorisiin suorituksiin. Jatkuvat epäonnistumiset vaikuttavat myös opiskelumotivaatioon, sosiaaliseen vuorovaikutukseen, itsetuntoon, häiriökäyttäytymiseen ja sitä kautta syrjäytymiseen. Motivaation tukemisessa on opettajalla keskeinen rooli. Motivaation tukemisen keskiössä on lapsen sosiaalisen eli yhteisössä olevan aseman vahvistaminen. Lapsen motivaatiota voi tukea viittaamalla lapsen vahvuuksiin, kuvailemalla vahvuuksia ääneen, antamalla kullekin oppilaille kunnioitettavia rooleja, an-

tamalla yksilöllistä palautetta, jonka lapsi pystyy yhdistämään toimintaansa sekä opettamalla luokkatovereita löytämään myönteisiä puolia toisestaan. Koulun tehtävänä on omalta osaltaan varmistaa, ettei lapsen tieto itsestään oppijana muodostuisi kielteiseksi. Keskeistä on tehdä lapselle näkyväksi, mitkä asiat edistävät hänen oppimistaan. Esimerkiksi tarkkaavuuden pulmista kärsivä lapsi saa usein paljon negatiivista palautetta, joten palautteen myönteisellä sävyllä on merkitystä lapsen käsitykseen itsestään. Tarkkaavuuspulmia esiintyy myös lapsen kotiympäristössään ja huoltajat voivat väsyä niihin. Perheille suunnattu tuki ja perheiden vertaistuki toisilleen ovat osoittautuneet tarpeelliseksi ja hyödylliseksi, jossa koulu voi olla tässä asiassa aloitteellinen (Linnilä 2011, 61 - 63).

Pienryhmät ovat myös perusteltuja lapsen kasvatuksessa. On lapsia, jotka eivät löydä suuresta joukosta seuraa. He eivät uskalla lähestyä toisia lapsia tai heillä ole vielä riittäviä sosiaalisia taitoja ja siksi toiset karttavat heitä. Suuressa ryhmässä harhaileva sosiaalisilta taidoiltaan heikko lapsi jää usein yksin. Lasten monet ongelmat heijastuvat käyttäytymiseen. Pienryhmässä aikuisella on mahdollisuus tukea ryhmää sekä poikkeavasti käyttäytyvää lasta vuorovaikutuksen kehittämisessä. Lapsi tarvitsee ensin tutustua muutamaaan samanikäiseen lapseen, jonka jälkeen lapsi voi siirtyä suurempaan joukkoon. (Raina 2012, 48 - 49.)

Opettajalla on siis hyvät mahdollisuudet toimia lasten tunnekasvattajana, koska hän vastaa yhteisöstä, jossa lapset ovat läsnä. Tunnekasvaminen alkaa heti syntymästä. Varhaiskasvatuksessa, esiopetuksessa ja koulussa kasvu jatkuu, ja tärkeä rooli on opettajalla sekä yhteisön aikuisilla. Lapsi tarvitsee aikuista säätelemään käyttäytymistään ja oppimistaan. Vuorovaikutuksessa aikuisten ja toisten lasten kanssa lapsi oppii rajat, säännöt, ohjeet ja tarvittavan kurin. Tunnetaitojen oppimiseen liittyy moraalikäsitteiden kehittyminen. Tieto oikeasta ja väärästä ohjaa lapsen käyttäytymistä. Empatiakyky on yhteydessä moraalikäsitteisiin. Empatia tarkoittaa kykyä asettua toisen ihmisen asemaan. Tyypillinen vuorovaikutustilanne, jossa oikean ja väärän rajoja haetaan, on kiusaaminen, siksi ohjaavan aikuisen tehtävä on antaa kokemuksia siitä, mikä on oikein ja mikä on väärin. Sosioemotionaalisten taitojen tukeminen on osaltaan kodin, varhaiskasvatuksen, esiopetuksen sekä koulun tehtävä. (Linnilä 2011, 157 - 163.)

3.2 Koulukiusaaminen

Kiusaamisen estäminen on kodin ja koulun yhteinen tehtävä. Varhaisen puuttumisen merkitystä korostetaan myös kiusaamisen ehkäisyssä. Yhteisössä, joissa jäsenet tuntevat epävarmuutta ja pelkoa omasta asemastaan, kiusaaminen sallitaan ja hyväksytään helpommin. Kiusaaminen alkaa jo päiväkodissa ja jatkuu sitten koulussa. (Linnilä 2011, 83.) Kiusaaminen tapahtuu nimenomaan yhteisössä, oppilaiden välisessä vuorovaikutuksessa. Oppilaat eivät voi valita, keitä muita oppilaita heidän luokalleen tulee. Koulu kestää samassa yhteisössä yleensä useita vuosia eikä koulun vaihtaminen ole helppoa. Kiusaamisen nimetty syy liittyy yhteisössä vallitseviin kulttuurisiin vastakohtiin, joita yhteisöissä ei arvosteta. Ne liittyvät usein vaatetukseen, ulkonäköön, sairauteen, vammaan, etnisyyteen, maailmankatsomukseen, harrastuksiin, koulumenestykseen tai varallisuuteen. (Saloviita 2009, 131 - 133.)

Kiusaaja kiusaa saadakseen itselleen tietynlaisen aseman, statuksen luokassa tai tatakseen tietyn ystäväpiirin ja kannattajat, jotka ovat mukana kiusaamisessa. Kiusaaminen on keino saada valtaa, asemaa ja suosiota ryhmässä. Kiusaaminen on piiloinen ilmiö. Se tapahtuu yleensä aikuisilta salassa (Saloviita 2009, 134 - 137). Kiusatuksi tuleminen on vakava kouluikäisen itsetunnon uhka. Lapsi tarvitsee aikuisen, joka on hänen puolellaan, joka auttaa tilanteen selvittelyssä. Huoltajien on voitava luottaa, että koulu tekee kaikkensa kiusaamisen selvittämiseksi ja kitkemiseksi. (Salminen 2005, 22.) Oppilaiden käsitys kiusaamisesta voi olla erilainen kuin opettajien. Elleivät opettajat ja oppilaat keskustele keskenään kiusaamisen määrittelemisestä, he ymmärtävät kiusaamisella toisistaan poikkeavia asioita. Yhtenäinen ymmärrys auttaa kaikkia osapuolia toimimaan samansuuntaisesti. Kiusaamisen ennalta ehkäiseminen on osa opettajan normaalia arjen työtä. Eri oppiaineet käsittelevät esimerkiksi turvallisuutta, ihmissuhteita tai ystävyyttä. Kiusaaminen tulee myös esiin monissa aihekokonaisuuksissa kuten vanhempainilloissa, oppilashuollossa ym. (Saloviita 2009, 134 - 138.) Luokkakohtainen huoltajien ja lasten yhteinen tekeminen tutustuttaa perheitä toisiinsa. Lapset saavat aikuiskontakteja. Yhteisissä projekteissa syntyy me-henki. Luokissa, jossa on koulun ulkopuolista toimintaa, esiintyy vähemmän koulukiusaamista kuin muissa luokissa. (Salminen 2005, 23.)

4 SOSIAALINEN KUNTOUTUS

Kuntoutuksen käytännöissä on yhä enemmän myös tilanteista, joissa on tarpeen yhdistää lääketieteen, sosiaalipsykologian, sosiaalityön sekä kasvatustieteiden asiantuntemusta ja yleensä vielä samanaikaisesti. Lapsen ja nuoren kuntoutuksella on aina sosiaalinen ulottuvuus. (Karjalainen & Vilkkumaa 2004, 23.)

Perinteisesti kuntoutuksen osa-alueet jaetaan lääkinälliseen, sosiaaliseen, kasvatukselliseen ja ammatilliseen kuntoutukseen. Lääkinällisen ja ammatillisen kuntoutuksen nähdessä sosiaalinen kuntoutus hakee muotoaan, vaikka nykyaika jatkuvine muutoksineen edellyttää arjesta ja työstä selviytymisessä ennen kaikkea sosiaalista toimintakykyä (Karjalainen & Vilkkumaa 2004, 124 - 126).

Osallisuuden ja osallistumisen esteitä voivat olla henkilökohtaisten kykyjen tai taitojen puutteet, avustavan henkilökunnan saatavuus sekä yhteisön kielteiset asenteet. Kuntoutuksessa on alettu kiinnittää myös vertaistuen eli samassa tilanteessa olevien ihmisten tuen merkitykseen. Se on tärkeä hyvinvoinnin edistävä tekijä. (Järvikoski & Härkäpää 2011, 151 - 152.)

Lasten ja nuorten hyvinvoinnista huolehtiminen kasvattaa kouluviihtyvyyttä ja motivaatioita, mikä lisää taas oppimista. Lisäksi lapsen tai nuoren osallisuus kasvaa. Voimaantuminen tarkoittaa sitä, miten ihminen luo voimaa itselleen. Voimaantuminen on henkilökohtainen ja yhteisöllinen prosessi. Voimaantuminen on yhteydessä ihmisen hyvinvoinnin tunteeseen. Hyvinvointi ja osallisuus taas liittyvät toisiinsa. Osallisuus on periaate, jonka mukaan lapsella tai huoltajilla on mahdollisuus saada tietoa ja päästä vaikuttamaan elinympäristöönsä, päätöksentekoon ja itseään koskeviin asioihin. (Honkanen & Suomala 2009, 10 - 11.) Tämä näkyy myös kuntoutuksen uudessa paradigmassa, empowerment-korosteisessa ja ekologisessa toimintamallissa. Malli on vajavuusparadigmaa täydentävä ja laajentava. (Karjalainen & Vilkkumaa 2004, 20.) Valtaistumisella viitataan vaikutusmahdollisuuksiin, itsemääräämiseen, osallisuuden ja hallinnan kokemusten vahvistumiseen. (Järvikoski & Härkäpää 2011, 50 - 51.) Kuntoutuksen valtaistavassa tai ekologisessa toimintamallissa fyysisen ja

psykkisen kuntoutuksen lisäksi pyritään kehittämään sellaisia psykososiaalisia osallistumismuotoja, jotka edistävät ja vahvistavat selviytymistä vuorovaikutussuhteissa. Lapsi tai nuori kehittyy vuorovaikutuksessa lähiympäristönsä kanssa. Keskeisintä on perusturvallisuuden ja hyvinvoinnin takaaminen. Lapsi ja perhelähtöinen työ perustuu ekologiseen (lapsen ja ympäristön vuorovaikutukseen perustuvaan) näkemykseen lapsen kehityksestä, perheen toiminnasta ja auttamisen mahdollisuuksista. Kun huoltajat nähdään lastensa parhaina asiantuntijoina, niin heistä tulee tasavertaisia yhteistyökumppaneita työntekijöiden kanssa. Kummallakin osapuolella on tilaa jakaa omaa asiantuntijuuttaan kuullen samalla toista. Huoltajien asemaa voidaan luonnehtia käsitteellä kumppanuus ja valtaistuminen. (Karjalainen & Vilkkumaa 2004, 102 - 121.)

5 MONIAMMATILLINEN YHTEISTYÖ

5.1 Varhainen puuttuminen

Varhaisen puuttumisen keskeisenä tavoitteena on vahvistaa esi- ja perusopetuksen oppilaan oikeutta tehostettuun oppimiseen ja kasvun tukeen, joka on suunnitelmallista ja tarpeeksi varhaista ja ennaltaehkäisevää. Näin vältetään vaikeuksien kasvaminen, kasaantuminen ja monimuotoistuminen. Varhainen puuttuminen edellyttää täsmällistä tietoa lapsen tuen tarpeista kehityksen eri alueilla ja eri vaiheessa. Lapsen tuen tarpeet havainnointi on suunnitelmallista ja kattavaa. On tärkeää, että lasten kanssa työskentelevät henkilöt pystyvät havaitsemaan pulmat ja niiden ennusmerkit. Havainnointi edellyttää myös hyvää yhteistyötä terveydenhoidon, erityisesti neuvolan, päivähoidon ja koulun välillä. Koulunsa aloittavan lapsen arviointia ei tehdä pelkästään kognitiivisesta näkökulmasta, vaan huomioidaan myös oppimiseen liittyvä motivaatio, tunteet ja työskentelytaidot. (Linnilä 2011, 93 - 94.)

Moniammatillinen yhteistyö on välttämätöntä, jotta saadaan apua myös niihin seikkoihin, joihin ei pystytä pedagogiikan keinoin vaikuttamaan. Erityisesti luokanopettajan, erityisopettajan, koulukuraattorin sekä psykologin yhteistyötä kannattaa tehostaa ja kehittää. Lapsen tukeminen on moniammatillista tiimityötä. Esiopetuksessa tulee luoda pohja oppilashuollolle. Oppilashuollon toimintaan liittyy läheisesti tiedon

siirto. Varhaisessa puuttumisessa huoltajien kohtaaminen otetaan osaksi kunnioittavaa kohtaamista ja kasvatuskumppanuutta. (Linnilä 2011, 93 - 94.)

5.2 Työskentelymalleja kodin ja koulun yhteistyön kehittämiseksi

Varhaisessa puuttumisessa yhteistyö huoltajien kanssa on keskeistä. Opettaja joutuu kohtamaan työnsä kautta erilaisia huoltajia erilaisine elämänmuotoineen ja – tapoineen. Osa huoltajista antaa tukea koululle ja ovat kiinnostuneita lastensa koulunkäynnistä, mutta joukossa on myös huoltajia, jotka ovat välinpitämättömpiä ja saattavat suhtautua kouluun ja opettajiin kielteisesti. (Huhtanen 2007, 156 – 159.)

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksessa kehitettiin huolen arvioimiseksi vyöhykkeistö, jonka tarkoituksena oli auttaa työntekijää jäsentämään lasta koskevan huolen astetta. Tarkoituksena oli luoda varhaista puuttumista ja yhteistyötä tukeva toimintamalli, ei työvälinettä lasten luokitteluun tai rekisteröintiin. Vyöhykkeistö muuttuikin luokittelujärjestelmäksi. Vuonna 2009 Opetushallitus lähetti kuntiin kehotuksen lopettaa luokitukset. Huolivyöhykkeistö vei pohjan tasavertaisen dialogin mahdollisuudelta. Huoltajia ei mielletä vastuullisiksi kumppaneiksi vaan lapsensa ongelmat kieltäviksi ja ammatti-ihmisiä syyttäviksi asiakkaiksi. Onnistunut yhteistyö edellyttää opettajan vakuuttavuutta ja asiantuntemusta. Opettajan tehtävänä on antaa huoltajille tietoa oppilaan ongelmista sekä saada huoltajat vakuuttamaan lapsen vaikeuksista. (Jahnukainen 2012, 378 - 380.)

Huolivyöhykkeistön tilalle on tullut ALIS. Se on alun perin oppilashuololliseen toimintaan kehitetty menetelmä. ALIS eli auta lasta itse selviytymään, jolla pyritään tunnistamaan ja ehkäisemään alisuoriutumista. Se on ekokulttuurisen ajattelutavan mukainen työväline kodin ja koulun yhteistyöhön. Kun uusi kodin ja koulun yhteistyöväline otetaan käyttöön, se edellyttää opettajilta uutta roolia suhteessa huoltajiin. Opettajan tehtävänä on kuunnella ja kuulla eikä mennä antamaan neuvoja. Lapsen tilanne arvioidaan havainnointilomakkein. Tavoitteena löytää alisuoriutumisen altistavia piirteitä sekä alisuoriutumista aiheutuvaa vuorovaikutusta. Huoltajat saavat myös omat arviointilomakkeet. THL:ssä on kehitetty myös Ennakointidialogityöskentelymalli. Verkostopalaverissa haetaan ulkopuolisen vetäjän ohjaamalla vuo-

ropuhelulla uutta ymmärrystä ja uusia mahdollisuuksia toimia. Keskeistä on tasavertainen vuoropuhelu. Työmenetelmässä käytetään Tulevaisuuden muisteluasiakaspalaveria, joka on kehitetty lasten, nuorten ja perheiden kanssa työskentelyyn. Palautteiden mukaan aikuiset ovat kokeneet, että näissä palavereissa perhe on keskiössä. Asioista on puhuttu avoimesti ja vailla syyttelyä. (Jahnukainen 2012, 393 - 394.)

5.3 Koulun kuntouttava sosiaalityö

Ennakoivan lastensuojelun perusideana on luoda ja kehittää kaikkien saavutettavissa olevia hyvinvointipalveluja. Tavoitteena on edistää tietyssä elämänvaiheessa tai tilanteessa olevien selviytymistä siten, ettei lastensuojelun asiakkuutta syntyisi. Koulukuraattorin ennakoivaan työhön kuuluu sekä varhaista tukea että kuntouttavaa työtä. Niiden avulla pyritään ennakoimaan ja tunnistamaan riskitekijöitä sekä tekemään mahdollisimman aikaisen ja kohdennetun tarpeen arviointi sekä tarvittavan tuen tarjoaminen. (Wallin 2011, 101 - 103.)

Lastensuojelulaissa todetaan: ”Kunnan tulee järjestää koulupsykologi- ja koulukuraattoripalveluita, jotka antavat kunnan perusopetuslaissa (628/1998) tarkoitetun esi-, perus- ja lisäopetuksen sekä valmistavan opetuksen oppilaille riittävän tuen ja ohjauksen koulunkäyntiin ja oppilaiden kehitykseen liittyvien sosiaalisten ja psyykkisten vaikeuksien ehkäisemiseksi ja poistamiseksi. Palveluilla tulee edistää myös koulun ja kodin välisen yhteistyön kehittämistä” (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.)

Yhteistyön tavoitteena on muiden viranomaisten ja oppilaan huoltajien kanssa edistää lasten ja nuorten hyvinvointia, kehittää alueen palveluja sekä ennaltaehkäistä sosiaalisten ongelmien syntymistä. Tärkeimpiä yhteistyökumppaneita koulukuraattorille ovat kouluterveydenhuolto, koulupsykologit, lastensuojelu, kasvatusta- ja perheneuvola, lasten ja nuorten psykiatriset poliklinikat, nuorisotoimi, poliisi, seurakunta ja kolmas sektori. Koulukuraattorin päivittäistä työtä ovat opettajien kanssa käytävät konsultaatiokeskustelut ja neuvottelut silloin, kun opettajalla on huoli yksittäisen oppilaan tai luokan tilanteesta. Työmenetelmiä ovat yksilö-, perhe-, ryhmä-, luokka-,

verkosto- ja kriisityö. Koulukuraattorin työ voidaan nähdä koulun perustehtävää tukeväksi oppilaiden syrjäytymistä ehkäiseväksi toiminnaksi (Rautiainen, 2005, 21.)

Oppilashuoltoryhmän rooli on tärkeää oppilaiden siirtymävaiheiden palveluprosesseissa. Merkittävimmät siirtymävaiheet ovat esiopetuksesta perusopetukseen, vuosiluokat 6-9 sekä perusopintojen päättäminen. Koulukuraattorilla on merkittävää asiantuntemusta ryhmän työskentelyn jäsentämiseksi ja kehittämiseksi. Hänen roolinsa oppilashuoltoryhmässä on tai ainakin voisi olla eräänlainen koulun hyvinvointipalvelujen koordinaattori ja rehtorin tai koulutusjohtajan työpari. Jos opettajaa pidetään oppilaan tai oppilasryhmän prosessin omistajana, koulukuraattori on puolestaan aktiivinen toimija, yhteisön jäsenenä asiantuntija sekä suhteessa hoitoketjuun myös silanrakentaja. (Wallin 2011, 110 - 111.)

5.4 Oppilashuolto syrjäytymisen ennaltaehkäisijänä

Perusopetuslain mukaan oppilaalla on oikeus saada maksutta opetukseen osallistumisen edellyttämä tarvittava oppilashuolto. Oppilashuollolla tarkoitetaan oppilaan hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa. Opetussuunnitelman perusteissa oppilashuoltopalveluiden tehtäväksi on kuvattu turvallisen ja terveen oppilaitosyhteisön kehittäminen sekä laaja-alainen tukeminen. Tavoitteena tulisi olla oppilaiden kasvua tukevan toimintaympäristön kehittäminen ja toimivan vuorovaikutuksen rakentaminen oppilaitoksen sisällä. Oppilashuoltoon sisältyvät opetuksen järjestäjän hyväksymän opetussuunnitelman mukainen oppilashuolto sekä oppilashuollon palvelut, jota ovat kansanterveyslaissa (66/1983) tarkoitettu kouluterveydenhuolto ja lastensuojelulaissa (683/1983) tarkoitettu kasvatuksen tukeminen (perusopetuslaki 21.8.1998/628.)

Perusopetuslaki säättää koululle yleisen velvoitteen olla yhteistyössä kotien kanssa opetuksessa. Valtioneuvoston tuntijakoa koskeva asetus täsmentää kotien ja huoltajien kanssa tehtävää yhteistyötä velvoittamalla järjestämään opetuksen ja kasvatuksen siten, että jokainen oppilas saa oman kehitystasonsa ja tarpeiden mukaista opetusta, ohjausta ja tukea. Sen mukaan on otettava erityisesti huomioon tyttöjen ja poikien erilaiset tarpeet sekä kasvun ja kehityksen erot. Oppilashuollon tulee siis edistää op-

pilaan terveyttä ja sosiaalista hyvinvointia. Oppimisympäristön siis tulee antaa oppilaille mahdollisuuksia kasvuun ja oppimiseen yksilönä ja ryhmän jäsenenä. (Lahtinen 2011, 319.)

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2004) on määritelty käsite oppimissuunnitelma. Oppimissuunnitelman teosta päätetään paikallisessa opetussuunnitelmassa. Se voidaan tehdä kaikille oppilaille tai ainoastaan erityistä tukea tarvitseville. Usein jo esikoulussa on lapselle tehty esiopetuksensuunnitelma, jonka pohjalta laaditaan 1. luokalla oppimissuunnitelma. Oppimissuunnitelma on suunnitelma siitä, miten ja millä keinoin oppilas toteuttaa ja selviää oppiaineistaan ja aineryhmistään eli opinto-ohjelmastaan lukuvuoden aikana. Sen tavoitteena on, että oppilas pystyy ottamaan enemmän vastuuta koulun käynnistään ja pystyy sitoutumaan siihen. Oppimissuunnitelman laatimisessa keskeistä on yhteistyö oppilaan, huoltajan, opettajien ja koulun muiden asiantuntijoiden välillä. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004, 20 - 21.)

5.5 Aikaisemmat tutkimukset

Vanhempien barometri 2011 on tutkinut peruskoululaisten vanhempien näkemyksiä kouluhyvinvoinnista. Toimiva ja aktiivinen kodin ja koulun yhteistyö on kouluhyvinvointia vahvistava tekijä. Keskeisempänä tuloksena ilmeni, että 40 % huoltajista katsoo saavansa liian vähän tietoa oppilashuollosta. Vastaava luku oli kahden vuoden takaisessa kyselyssä 34.5 %. Erityistä tukea saavien lasten huoltajista lähes puolet oli sitä mieltä, että saa liian vähän tietoa oppilashuollon palveluista.

40% ala- ja yläkouluista oli tarjonnut huoltajille mahdollisuuden osallistua kodin ja koulun yhteistyön suunnitteluun tai kehittämiseen. Huoltajista 70 % kannatti ajatusta, että kodin ja koulun yhteistyöstä tulisi laatia yhteiset perussäännöt ja yhteistyötä pitäisi vahvistaa luokan ja koulun tasolla. Vanhempien barometrin mukaan myös 75 % huoltajista toivoo lisää tietoa lapsensa opiskeluun liittyvistä asioista, ja 40 % huoltajista toivoo lisää henkilökohtaisia vanhempien ja opettajien tapaamisia. (vanhempainliiton [www-sivut](http://www.sivut.fi).)

Marjatta Kekkosen (2012) väitöskirjassa kasvatuskumppanuus puheena todetaan, että kasvattajien tietoisuus lasten, huoltajien ja perheiden tasavertaisuuden vaalimisesta prosessimaisesta rakentamisesta sekä suhteita luovan kommunikaation merkityksestä luovat edellytykset toimiville kumppanuuskäytännöille. Kasvatuskumppanuuden kehittämässä nousee kysymys siitä, millä tavalla perheiden erilaiset lapsen kasvatukseen, hoitoon, huolenpitoon ja oppimiseen liittyvät arvot, asenteet, kysymykset, huolet ja tuen tarpeet varhaiskasvatuspalveluissa tulkitaan. (Kekkonen 2012, 9.)

Minna Lepistön Pro gradu tutkielmassa (2009) kodin ja koulun yhteistyö lapsen ja kasvatuksen tukena alakoulussa osoitti, että kodin ja koulun yhteistyö koetaan tärkeäksi osaksi lapsen koulunkäynnin tukemista. Yhteistyön onnistumisen kannalta keskeisiksi tekijöiksi nimettiin avoimuus ja luottamus. Myös yhteisvastuullinen kasvatustasenne ja samansuuntaiset näkemykset lapsen edusta koettiin yhteistyötä edesauttaviksi tekijöiksi. Kodin ja koulun yhteistyön pääasiallisena tarkoituksena pidettiin kaksisuuntaista tiedonvälitystä, jossa henkilökohtainen keskustelu nostettiin muiden viimeaikaisten tutkimusten tavoin kaikkein tehokkaimmaksi menetelmäksi. Kasvatustasenneen jakautumiseen liittyvissä mielipiteissä merkittävimmät erot huoltajien ja opettajien välillä tulivat esiin arvo- ja asennekasvatukseen liittyvissä teemoissa. Opettajien yhteistyötoiveet kohdistuivat ensisijaisesti laadullisiin tekijöihin, kun taas huoltajien mielestä yhteistyötä tulisi tehdä määrällisesti enemmän.

Vanhemmat ilmaisivat myös erityistä huolta koulunkäynnin turvallisuudesta ja lasten kokonaisvaltaisesta hyvinvoinnista koulupäivien aikana. Yhteiskunnallinen kehitys ajaa lapsia varhaiseen vastuunottoon ja nopeaan aikuistumiseen sekä aiheuttaa välittämisen, kannustamisen ja luovuuden häviämistä tuottavuuteen ja tehokkuuteen tähtäävien arvojen sijaan.

Anna-kaisa Heikkilän (2010) Pro gradu tutkielma kodin ja koulun yhteistyö vanhempien arvioimana, vanhemmat pitävät kodin ja koulun yhteistyötä erittäin tärkeänä. Enemmistö vanhemmista oli tyytyväisiä yhteistyöhön nykyisellään. Eniten vanhemmat arvostivat yhteistyömuotona vanhempainvarttia, joita toivottiinkin järjestettävän useammin. Vanhemmat kokivat pitävänsä yhteyttä useammin opettajaan kuin opettaja heihin, mutta silti opettajan kanssa vanhemmista enemmistö oli keskustellut viimeisen lukuvuoden aikana keskimäärin vain kerran. Tyytyväisimpiä ja aktiivisimpia olivat alkuopetusluokkalaisten vanhemmat. Vanhemmat pitivät kiusaamiseen puut-

tumista sekä kodin että koulun yhteisenä asiana. He olivat tyytyväisiä kodin ja koulun väliseen yhteistyöhön kiusaamistapauksissa, mutta eivät kuitenkaan mielestään olleet päässeet riittävästi mukaan kiusaamista ennaltaehkäisevään toimintaan.

Opetushallitus ja Terveyden ja hyvinvoinninlaitos ovat selvittäneet hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä perusopetuksessa valtakunnallisilla kyselyillä vuonna 2007-2009. Hankkeessa valmisteilla olevan oppilashuollon oppaan tavoitteena on tukea oppilashuollon moniammatillista yhteistyötä. Kyselyn tuloksena on, että koulujen ja kuntien välillä on edelleen suuria eroja. Oppilashuoltopalvelujen voimavarat ovat usein valtakunnallisten suosituksia niukemmat ja lisäksi oppilaiden ja huoltajien osuus oppilashuollon kehittämisessä on vähäistä. (THL:n uutiskirje 3/2010.)

Annina Ala-Outisen (2010) tutkimuksessa hyvinvoinnin tukiverkko koetuksella selvitettiin, miten Helsingin palveluja tuottavat virastot ovat omalla toiminnallaan pyrkineet ehkäisemään alueellista eriytymiskehitystä 2000-luvulla. Kyselyn perusteella ala-asteen henkilöstö koki työnsä kaikkein raskaimmaksi perhekeskusten sekä terveysasemien työntekijöihin verrattuna. Ala-asteen kouluissa koettiin, etteivät opettajien resurssit aina riitä opetustyön ohella tehtävään sosiaalisten ongelmien ratkaisemiseen. Opettajien näkökulmasta suurin ero kaupunkialueiden välillä oli, miten huoltajat tukevat lastensa koulunkäyntiä. Sosiaaliselle tukemiselle koettiin koulussa olevan tarvetta. Myös koulunkäyntiavustajien määrän lisäämistä toivottiin, koska oppilaiden käytöshäiriöiden, erityisen tuen oppilaiden määrä on lisääntynyt kaikkien alueryhmien kouluissa. (Ala-Outinen, 2011, 94 - 95.)

Myös Elina Vismasen (2011) tutkimuksessa selvitettiin peruskoulun oppilashuollon riittävyyttä Helsingissä. Tutkimuksen tarkoituksena oli tuottaa tietoa yhteistyön edellytyksistä, haasteista ja prosesseista oppilashuollossa eri toimijoiden näkökulmasta. Tutkimuksen tulokset kertovat alueellisista eroista, työntekijöiden kiireestä ja suuresta työmäärästä. Syynä ovat suuret luokkakoot, koulupäivän tiukkatahtisuus, koulukuraattoreiden ja psykologin resursoinnin riittämättömyys, erot alueiden, koulujen ja oppilaiden tuen tarpeessa sekä jonot ulkopuolisten tahojen palveluihin. Tutkimuksen perusteella oppilashuollon kehittämistarpeita ovat: opettajien oppilashuoltotyön tukeminen, alueelliset tarpeet, yhteistyökäytäntöjen yhtenäistäminen sekä nuoriso- ja

sosiaalitoimen jalkautuminen kouluun, koska oppilaiden sosiaalisen tuen tarpeet ovat lisääntyneet.

Matti Rimpelän, Sari Fjöldin ja Heidi Peltosen (2010) hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen perusopetuksessa 2009 tutkimuksen mukaan kunta- ja koulukohtaiset erot oppilashuollon henkilökunnassa ovat merkittäviä. Oppilashuoltoon osallistuvien kuraattorien, terveydenhoitajien ja psykologin osuus on alle suositusten monessa kunnassa. Uusina osaajina perusopetuksen oppilashuoltoon ovat tulossa psykiatriset sairaanhoitajat ja nuoriso-ohjaajat. Oppilashuoltoryhmät ovat myös keskittyneet yksilötasoihin toimenpiteisiin. Koulu yhteisön yleiseen hyvinvoinnin tukemiseen ja kehittämiseen sekä opetukseen liittyviä kysymyksiä käsitellään harvemmin.

Terveyden ja hyvinvointilaitoksen ja opetushallinnon tiedotteen mukaan (1/2012) tarvitaan kansallisen että paikallisen tason opetus- sekä sosiaali- ja terveydenhuoltoviranomaisten yhteistyön lisäämistä lasten ja nuorten sekä heidän vanhempiensa tukemiseksi. Oppilashuoltoon, hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyvä osio tulisi laatia yhteistyössä sosiaali- ja terveystoimen sekä muiden viranomaisten kanssa. Suomessa toteutettava koulutustakuu, jossa jokaiselle peruskoulun päättävälle taataan koulutuspaikka, on merkittävä kouluttautumista tukeva ja syrjäytymistä ehkäisevä toimenpide. Yleissivistävän koulutuksen opetussuunnitelman perusteet uudistetaan vuosina 2012 - 2016. Tavoitteena on turvata oppimisessa ja yhteiskunnassa tarvittavia perustaitoja, elämisen taitoja, jokaiselle lapselle.

6 OPINNÄYTETYÖN TAVOITE JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää, kuinka huoltajat tuntevat jo olemassa olevia koulun varhaisen tuen ja sosiaalisen syrjäytymisen ehkäisyn tukijärjestelmiä sekä miten näitä voisi kehittää.

Päätutkimuskysymykseni on:

1. Miten huoltajat tunnistavat koulun olemassa olevia varhaisen tuen ja syrjäytymisen ehkäisyn palveluja päiväkodin ja koulun siirtymisvaiheessa ja lapsen ollessa ensimmäisellä luokalla?
2. Miten varhaisen tuen ja syrjäytymisen ehkäisyn palveluja voisi huoltajien näkökulmasta kehittää?

Alakysymykset:

- Millaista kodin ja koulun siirtymävaiheen yhteistyö on ekaluokkalaisten huoltajien kokemana?
- Mitä käsityksiä huoltajilla on oppilashuollosta, mitä huoltajat ymmärtävät oppilashuollolla?
- Mikä on huoltajien käsitys kasvatusohjaajan (koulukuraattorin) työtehtävistä, toimintatavoista ja asiantuntijuudesta?
- Millaisena huoltajien osallisuus näyttäytyy kodin ja koulun siirtymävaiheen yhteistyössä huoltajien kokemana?

7 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

Valitsin kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen, koska laadullisella tutkimuksella saan aitoja havaintoja huoltajien kokemuksista ja merkityksistä. Kvalitatiivisen tutkimuksen tarkoituksena on ilmiön kuvaaminen, ymmärtäminen ja mielekkään tulkinnan antaminen. (Kananen 2008, 24-25.) Kvalitatiivinen tutkimus on luonteeltaan kokonaisvaltaista tiedonhankintaa, ja aineisto kootaan luonnollisissa, todellisissa tilanteissa. Lähtökohtana laadullisessa tutkimuksessa on kuvattavan kohteen kokonaisvaltainen tutkiminen ja todellisen elämän kuvaaminen. (Hirsjärvi, Remes & Saajavaara 2007, 157, 160.) Kvalitatiivinen tutkimus lisää myös tutkijan ymmärrystä tutkittavasta asiasta ja sen avulla vaikuttaa myönteisesti tutkijan tutkittavaan asiaa koskeviin ajattelu- ja toimintatapoihin. (Vilka 2007, 103.)

7.1 Aineiston keruumenetelmä

Valitsin aineiston keruumenetelmäksi teemahaastattelun, joka sallii tutkimuksen kohteeksi valittujen henkilöiden mahdollisimman luontevan ja vapaan reagoinnin. Teemahaastattelu takaa myös sen, että haastateltavan kanssa on puhuttu jossain määrin samoista asioista. Se huomio ihmisten tulkinnat asioista ja heidän asioille antamansa merkitykset ovat keskeisiä. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 47 - 48.) Teemahaastattelussa pyritään löytämään merkityksellisiä vastauksia tutkimuksen tarkoituksen ja ongelmanasettelun tai tutkimustehtävän mukaisesti. Haastattelu etenee tiettyjen keskeisten teemojen varassa ja niihin liittyvien tarkentavien kysymysten varassa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 75.) Teemahaastattelu sopii hyvin tutkimusongelmaani, koska tällä menetelmällä saan huoltajien yksilöllisiä kokemuksia ja mielikuvia kodin ja koulun yhteistyöstä.

7.2 Aineiston keruun valintakriteerit

Suunnittelin ensin yhdessä kasvatusohjaaja Maarit Kosken kanssa, että haastattelen ekaluokkalaisten huoltajia, jotka ovat olleet yhteydessä häneen lapsen ensimmäisenä kouluvuotena. Maarit Koski otti yhteyttä viiteen vanhempaan, mutta kukaan ei suostunut haastatteluun, joten valitsimme huoltajat ekaluokkalaisten opettajien avulla eli Friitalan ala-asteella on kolme ensimmäistä luokkaa ja luokkien opettajat kyselivät kaikilta huoltajilta halukkuutta haastatteluun. Opettajat antoivat huoltajille saatekirjeen, jossa kerrottiin haastattelua koskevasta aiheesta, haastattelun ajankohdasta ja kestoajasta. Ennen varsinaista haastattelua suoritin esihaastattelun, jonka perusteella haastattelurunkoa vielä muokattiin. Tutkimukseen suostui viisi huoltajaa. Huoltajat ottivat yhteyttä sähköpostitse sopiakseen haastatteluajankohdasta. Käytän työssäni käsitettä huoltaja, koska kaikki haastateltavat eivät ole biologisia vanhempia.

Tutkimusluvan haastatteluille myönsi Friitalan koulun rehtori Jukka Kotiranta.

Haastattelut tein touko-kesäkuun aikana 2012. Ennen haastatteluja huoltajilta pyydettiin suullinen suostumus haastatteluun. Haastattelutilanteen käynnistäessä haastateltavalle kerrottiin haastattelun tallentamisesta, sekä siitä, että haastatteluaineisto käsi-

tellään luottamuksellisesti ja saatua aineistoa käytetään nimettömänä. Nauhoitetut keskustelut sekä litteroidut tekstit tuhottaisiin opinnäytetyön valmistuttua.

Haastattelut pidettiin haastateltavien kotona sekä tutkijan luona kotipihassa. Tavoitteena oli mahdollistaa mahdollisimman vaivaton tilanne haastateltavalle. Haastattelut suoritettiin haastateltavien ehdottamissa tiloissa. Haastattelut tallennettiin sanelimelle, josta se litteroitiin tietokoneelle. Apuna oli myös muistiinpanovälineet. Tutkija voi haastattelun jälkeen kirjoittaa ajatuksiaan haastattelusta.

Haastatteluiden tavoitteena oli saada mahdollisimman laajasti esiin huoltajien kokemuksia kodin ja koulun yhteistyöstä syrjäytymisen ehkäisijänä. Haastatteluiden tavoitteena oli myös saada mahdollisimman kattavasti mielipiteitä, kuinka huoltajat tuntevat jo olemassa olevia koulun varhaisen tuen tukimuotoja syrjäytymisen ehkäisemiseksi ja sekä miten näitä voisi kehittää. Vanhempien kokemusten pohjalta selviteltiin myös osallisuutta kasvatusta ja vastuu tehtävien jakaantumisesta koulun ja kodin kesken. Tällä tutkimuksella voidaan lisätä Friitalan koulun työntekijöiden ymmärrystä siitä, millaiseksi vanhemmat kokevat yhteistyön ja lisäksi koulun työntekijät saa tietoa siitä, mitä kehitettävää kodin ja koulun yhteistyössä on.

7.3 Aineiston analyysi

Aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä pyritään järjestämään aineisto tiiviiseen ja selkeään muotoon. Analyysin tarkoituksena on luoda sanallinen ja selkeä kuvaus tutkittavasta ilmiöstä, jotta voidaan tehdä selkeitä ja luotettavia johtopäätöksiä tutkittavasta ilmiöstä. Aineiston laadullinen käsittely perustuu loogiseen päättelyyn ja tulkinnaan, jossa aineisto hajotetaan osiin, käsitteellistetään ja kootaan uudestaan loogiseksi kokonaisuudeksi. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108.) Aineiston pelkistäminen eli reduointi, ryhmittely eli klusterointi ja teoreettisten käsitteiden luominen eli abstrahointi on kolmivaiheinen laadullisen aineiston analyysiprosessi, analyysi etenee vaiheittain. (Tuomi & Sarajärvi 2009,108).

Haastatteluaineisto purettiin litteroimalla heti tekstiksi haastattelujen jälkeen, jotta kokemus ja muistikuvat ovat tuoreena mielessä. Haastatteluista kirjoitin kaikki teemoihin liittyvät asiat. Litteroitua tekstiä tuli yhteensä 24 sivua. Litteroinnin jälkeen

perehdyin haastattelun sisältöön ja pelkistin aineiston. Haastatteluaineistoa pilkoin ja koodasin eriväristen kynien avulla teemojen mukaan. Aineistosta nostin esiin tutkimustehtäviä valaisevia teemoja. Tämän jälkeen on tein yhteenvetoa vastausten samankaltaisuuksista ja erilaisuuksista ja yhdistin käsitteitä eri luokkiin. Analyysia ohjasi aineisto, mutta myös valmiit teemat. Tuloksissa ei esitetä vastauksien määriä vaan pyritään laadulliseen eli kvalitatiiviseen lähestymistapaan.

8 TUTKIMUKSEN TULOKSET

8.1. Haastateltavien taustatiedot

Tutkimustuloksissani pyrin kuvaamaan huoltajien kokemuksia ja mielikuvia kodin ja koulun yhteistyöstä syrjäytymisen ehkäisijänä. Haastateltavilta ei kysytty tarkkoja taustatietoja. Haastateltavilla ei ollut oman lapsensa kautta kokemusta koulun oppilashuollosta. Huoltajat kertoivat asioita omien ja lastensa kokemuksiin sekä tunteuksiin pohjaten. Yksi huoltaja kertoi adoption kautta lapsensa koulunkäynnistä sekä toinen huoltaja puolestaan kertoi kokemuksiin sairauden kautta vammautuneen lapsensa koulunkäynnistä. Muut olivat peruserheitä. Haastateltavien lapsista kolme oli syntynyt alkuvuodesta ja olivat perheen ensimmäisiä lapsia. Kahdella muulla haastateltavalla lapset olivat syntyneet alkuvuodesta ja perheellä oli ennestään lapsia.

8.2 Lapsen vahvuuksien huomioiminen päiväkodissa

Päivähoidossa kiinnitetään erityistä huomiota lapsen sosiaaliseen kasvatukseen, kun taas koulussa pääpaino on lapsen oppimisessa. Lapsen vahvuuksien huomioiminen sekä tukeminen vahvistaa lapsen itsetuntoa sekä itsetuntemusta. Lapsi tarvitsee mahdollisuuksia harjoitella sosiaalisia taitoja omassa elinympäristössään. Esi-kouluryhmässä toimiessaan lapsi saa oppimisen kokemuksia ja palautetta käyttäytymisestään. Hyvä ryhmähenki, me-henki luo sellaisen ilmapiirin ja yhteenkuuluvuuden tunteen, joka ennaltaehkäisee kiusaamista ja syrjäytymistä (Kauppila 2005, 13 - 15).

”Kun oli loppuvuodesta syntynyt lapsi, tehtiin myös kouluvalmiustestit. Keskusteltiin hyvin asioista. Sitä mä pelkäsin, että kun on loppuvuodesta syntynyt, että jää jalkoihin, mutta hyvin hän pärjännyt”

”Päiväkodissa tuettiin hyvin vahvuuksia sekä myös heikkouksia. Kun on neuvolassa tehty kehu-testejä, jos siellä on jotain huomattu. Sitä on erityisesti tuettu.”

”Sosiaalisuus on jo eskarissa ja päivähoitossa. Siellä katsotaan, että on sosiaalinen. Pitäisi olla puhumista kotona enemmän lapsen kanssa ja olla kiinnostunut lapsesta. Pitäisi kotona jo sanoa, että mitä saa tehdä ja mitä ei.”

”Hienosti huomioitiin. Kun oli muita arempia lapsia, niin he yrittivät yhdistää kavereita ja leikkii vähän erilaisten lasten kanssa. Kun siellä oli sellainen poika, joka tyrkkäsi häntä, niin he laitto heidät keskenään leikkimään, että tottuisi toisiinsa, mutta kuitenkin he vahti tilannetta.”

”Otettiin hyvin huomioon. Hän on verbaalisesti lahjakas ja tykkää esiintyä ja siellä oli esimerkiksi lasten taidepiirustusnäyttely, niin hän toimi esittelijänä vanhemmille.”

8.3 Lapsi siirtymävaiheessa

Lapsen siirtymävaiheessa tulee huomioida lapsen kehitys ja kasvattajien yhteinen näkemys kasvatuksesta ja oppimisesta. Siirtymävaiheissa on tärkeää pitää kasvatuskeskustelut. Lapselle tehdyn varhaiskasvatussuunnitelman avulla huoltajat ja kasvattajat voivat viedä tietoa kouluun lapsen mielenkiinnon kohteista, vahvuuksista sekä yksilöllisistä tuen tarpeista. Huoltajia toisaalta huoletti se, että jos tieto lapsesta vaan kerätään ”paperille”. Niin saako opettaja riittävästi tietoa lapsen kokonaiskehityksestä. Osa huoltajista haluaisi, että päiväkotiin tulisi jonkinlainen koulun yhteyshenkilö, joka keskustelisi huoltajien kanssa lapsen tarpeista. Huoltajia mietitytti, että onko opettajilla edes aikaa keskusteluille päiväkodissa (Linnilä 2011, 80 - 83.)

”Tieto pitää kulkea. Mun mielestä tai mä aattelen, että tieto kulkee, mutta opettaja ei ole mainostanut, mitä tietoja hän on saanut. Mutta olen arvostanut sitä, että kerätään sitä tietoa paperille lapsesta ja se on tuntunut tosi järkevältä, kun ollaan käyty sitä keskustelua ja tää paperi menee pohjatiedoksi lapsesta, mutta olisi hyvä, jos siinä olisi myös ihminen välissä. Ainakin silloin jos on jotain huolta tai kiusaamista. Toisaalta olisi hyvä kun se olisi kaikilla rutiinina.”

”Se olisi hyvä, kun tulisi vaikka koulukuraattori ja kävisi lapset läpi, ei se varmaan aikaa veisi, muutama tunti, kävisi ja istuisi ja kattoisi läpitte minkälaisia lapsia tulee kouluun.”

”Olisi mielenkiintoista jos opettajakin voisi olla läsnä siinä keskustelussa. Mutta se ei varmaan ole helppo järjestää. Mutta lasta pitää heti auttaa päiväkodissa ja kertoa vaikka rehtorille, että etukäteen voisi tehdä järjestelyjä, että saatettaisiin autettua lasta”

Onko opettajalla edes aikaa? Mietin vaan sitä ajankäyttöä. Kyllä mä ymmärrän, että ei pysty olla kuukautta kiinni eskareita haastatellen.”

On myös hyvä, että lapselle annetaan mahdollisuus muutokseen ja vanhan jättämiseen. Toisaalta tieto lapsesta saattaisi olla tärkeää uusien haasteiden tullessa esiin. Kaksi huoltajista tunsu jäävänsä ulkopuoliseksi lapsen koulun siirtymävaiheessa. Heidän mielestään ei pitäisi siirtää vain tietoa vaan toimia yhdessä lapsen edun mukaisesti. Ottamalla lapsi yksilönä.

”Kouluhaastattelussa kysyttiin, että antaako hän tietoja kouluun? Mä sanoin, että siitähän kysytään lupa ja tarkistin, ettei lapseni tietoja saa antaa. Haluan, että lapseni lähtee puhtaalta pöydältä. Minä kerron opettajalle, mikä on tarpeen. En halua, että opettajalle jää minkäänlaista ennakkokäsitystä. Sitten hoitaja sanoi, että se voi aiheuttaa opettajassa jotakin epäilyksiä, kun ei ole mitään tietoa. Mä sanoin, että saattaa, mutta eletään sen mukaan.”

”Lapsi pitää ottaa lapsena. Ei saisi olla valmiina leimaantumista. Täytyisi muistaa se, että kuka sä oot ja se ensimmäinen kohtaaminen ja kemiat. Ettei tuu sitä häntää, joka tulee perässä”

”Mä soitin vuotta ennen tammikuussa ennen kuin lapsi aloitti koulun, soitin rehtorille ja kerroin lapsestani. Halusin itse ottaa yhteyttä rehtoriin. Silloin ei oltu vielä lähetetty papereita. Huhtikuussa kokoonnuttiin päiväkotiin ja käytiin läpi tärkeitä asioita. Palaverissä oli mukana rehtori, opettaja, vanhemmat ja lastentarhaopettaja.”

8.4 Kasvatuskumppanuutta matalalla kynnyksellä

Tutkimuksen perusteella kasvatuskumppanuus käsitteenä oli vieras kaikille huoltajille, mutta heidän mielestä se on tärkeintä kodin ja koulun välisessä yhteistyössä on saada puhua tasavertaisesti oman lapsen asioista opettajan kanssa. Lapsen oma opettaja koettiin olevan tutuin keskustelemaan huoltajien kanssa. Yksi huoltaja haluaisi, että opettaja kohtelisi kaikkia lapsia myös tasavertaisesti. Kaikki huoltajat kokivat vanhempainvartit hyödylliseksi, mutta huoltajien mielestä varttien keskusteluaikaa pidetään liian lyhyenä ja tapaamisia leimaa kiireen tuntu. Wilman käyttöön he olivat tyytyväisiä, koska opettajaan saa hyvin yhteyden sitä kautta.

”Mielestäni kaksi kertaa vuodessa on sopiva pitää vanhempainvartteja ja se riippuu opettajasta, kuinka antoisia ne ovat, mutta vartti on aivan lyhyt aika. Enkä arkaile, pystyn sanomaan mielipiteeni. Haluan kasvatusvastuun itselleni, en heille. Opettajat on sanonut, että ne jotka hän toivoisi, että tulisi vanhempainvartiin, niin ne ei tule.

Se on varmaan, että jos näkee lapsen toisella tavalla kuin henkilökunta, niin silloin ei halua mennä. Sähköposti on myös hyvä, sillä saa matalalla kynnyksellä yhteyden”

”Helposti opettajille tulee niitä lellikeitä. Mä toivon koululta, ettei ketään tarvitsisi ylentää eikä alentaa.”

”Vartti on liian lyhyt aika, kun kumminkin haluaa tietää omasta lapsestaan. Itsellä tuli sellainen olo, että vie toisen aikaa.”

Huoltajat haluaisivat, että sama opettaja olisi ainakin neljänteen luokkaan asti. He myös miettivät sitä, että jos ei opettajan kanssa toimi yhteistyö, se voi olla myös hankalaa lapselle sekä perheelle. Kaksi huoltajaa haluaisi, että olisi vastaavanlainen keskustelu kuin päiväkodissa opettajavaihdoksen yhteydessä. Näin tieto kulkisi paremmin uudelle opettajalle.

”Kun opettaja vaihtuu, siinä voisi ajatella vastaavanlaista keskustelua, jossa olisi uusi ope, vanha ope ja vanhemmat. Siinä tulisi sellainen oli, että nyt ollaan yhdessä koottu tätä tietoa lapsesta. Siinä olisi sitten yhteiset näkemykset.”

”Haluaisin, että oma opettaja olisi kuudenteen luokkaan asti. Se auttaa yhteistyössä ja oppii tuntemaan.”

”Tiiviisti yhteydenottoja. Hyvä kun jatkaisi sama opettaja. Sitä alkaa taas kaiken alusta. Se on sama, kuin vaihtuisi lääkäri. Opettaja ei tunne ketään ja siihenkin menee aikaa, mikä oli mikäkin ja kuka ja millainen tausta.”

8.5 Huolena koulukiusaaminen

Kaikki huoltajat haluavat, että opettaja ottaa heti yhteyttä, jos huoli on herännyt lapsesta. Huoltajia huoletti eniten koulukiusaamisasiat. Kahden huoltajan mielestä huoli pitää olla todellinen. Matalan kynnyksen puuttuminen pitäisi tapahtua koulussa. Huoltajat kokivat myös, ettei he saa tarpeeksi tietoa lapsen koulunkäynnistä.

”Ala-asteella on tärkeätä paneutua syrjintään ja koulukiusaamiseen, koska niistä ne patoutumat lähtee. Jos lapsi ei uskalla mennä kertomaan, että häntä kiusataan. Lapsi tarvitsee tukea, jolle voisi puhua ja vanhemmat tarvitsevat myös ”

”Haluan, että opettaja ottaa heti yhteyttä, jos tulee jotain vakavaa, koulukiusaamista. Ei saisi odotella, no kyllä se siitä ohitse menee, että katotaan. Asiat pitää saada heti selvitettyksi ja sitä mä olen aina kysynytkin, että millai on mennyt, onko lasta kiusattu. Sitä haluaa itse tietää.”

”Totta kai mä haluun, että otetaan ja tartutaan asioihin. Mä luotan opettajan ammattitaitoon. Se huoli on todella huoli, eikä lumipalloilla heittäily. Mutta koulu pitäisi hoitaa asian sisäisesti. Pitäisi löytää sellainen kultainen keskitie tähän asiaan, ettei taas ala kaikenlaiset hyppäämiset joka paikkaan.”

”Saa ottaa yhteyttä kaikissa huoliasioissa, Mutta toisaalta tuntuu, ettei sieltä tuu oikeen mitään tietoa. Kauheesti ne sitä Wilmaa toitottaa. Mun mielestä voisi tiedottaa lapsesta miten hänellä menee yleensäkin, ettei ole sellaisessa epätietoisuudessa. Edes kerran kuukaudessa.”

”Mutta nyt kun lapseni on siellä koulussa, enkä mä tiedä mitään. Toisaalta se riippuu opettajasta, toiset ottaa yhteyttä enemmän kuin toiset. Kemat vaikuttaa myös”

8.6 Opettaja pitää olla topakka

Huoltajia huoletti opettajien kurinpito-oikeudet. Huoltajien mielestä opettajan työ on nykyään oppilaiden välienselvittelyä ja kasvattamista. Opettajilla pitäisi olla enemmän valtuuksia. Huoltajia huoletti myös isot luokkakoot.

”Tämä kiire, vaaditaan paljon pienessä ajassa. Luokkakoot on isoja. Miten pystyy keskittymään siihen, että miten ”Niko-Petteri pystyi oppimaan vai oliko se ”Pekka”. Luulen, että opettajien aika on kortilla ja kun opettaakin pitäisi. Opettajan pitäisi saada sellainen ote lapsiin. Erityisesti pojat tarvitsevat sellaisen topakan opettajan”

”Nykyajan lapsilla ei ole rajoja. Vanhemmilla ei ole mitään oikeuksia, eikä opettajilla. Jos sä teet jotakin, niin täytyy se hyvittää jollakin asialla. Se on tavallaan sovittelu. Esimerkiksi joutuu koulun jälkeen lattian pyyhkimään.”

”Opettajalla pitäisi olla enemmän valtuuksia, kun opettaja ei uskalla tehdä mitään.”

”Jos joku häiritsee ja opettajan resurssit menee se yhden pidättämiseen ja siitä opetus kärsii. Opettajalla pitäisi olla lisävahvuuksia, että ei jäisi yksin.”

8.7 Huoltajien osallisuus

Huoltajat halusivat osallistua kodin ja koulun yhteistyön kehittämiseen luokan tasolla. Huoltajien tutustuminen toisiinsa lisää kodin ja koulun yhteistyötä. Osa huoltajista haluaisi tutustua toisiin huoltajiin jo ennen lapsen koulun alkua. Yhteistyötä voisi kehittää erilaisella vertaisryhmätoiminnalla.

”Se on kyllä tärkeää, että tuntee toisia vanhempia. Se on avain siihen, että vanhemmat tutustuisivat keskenään.”

”Olisi hienoa, kun olisi sellainen ryhmä, joka alkaisi vaikka ennen koulun alkua tai pari kuukautta koulun jälkeen. Toki on sellaisia vanhempia, jolla on pari vuotta vanhempi lapsi, niin heillä on hyvä tieto.”

”Haluaisin mukaan oman luokan vanhempien kanssa. Puhuttaisiin omista pelisäännöistä, samoista linjoista.”

”Se yhdessä tekeminen lisää yhteiskuvuutta, saatikka istutaan jossakin”

8.8 Vanhempainyhdistys järjestäjänä?

Huoltajat kokivat vaikeana sen, kuka haluaisi järjestää esimerkiksi ryhmätapaamisia. Huoltajien mielestä riippuu luokasta, kuinka aktiivisia huoltajat ovat. Luokassa on myös osa niitä, jotka eivät halua osallistua mihinkään toimintaan. Haastateltavista yksi huoltaja kuuluu vanhempainyhdistykseen. Muut huoltajat kokivat vanhempainyhdistyksen vieraana ja heidän mielestään vanhempainyhdistys järjestää toimintaa koko koululle, eikä vaan esimerkiksi yhdelle luokalle. Huoltajien mielestä vanhempainyhdistyksellä ei ole edes resursseja järjestää vertaisryhmätoimintaa.

”Meidän luokalla oli sellanen aktiivinen äiti. Mentiin yhdessä Naparantaan ja tutustuttiin. Mutta kaikki ei tullut.”

”Mihinkään vanhempainyhdistykseen en osallistu, se sitoo kuitenkin. Riittääkö niillä edes aika ja sen minkä he tekee, niin se on kaikille.”

”Vanhempainyhdistys on hyödyllinen, olemme olleet tapahtumissa. Mutta se on tehokkaampaa kuin yksikkönä olisi koko luokka eikä koko koulu. Olen miettinyt, tarvisiko mennä mukaan, mutta mä en ole mikään yhdistysihminen”

”Mä kuulun vanhempainyhdistykseen, voi että kun siellä olisi enemmän vanhempia. Saan paljon tietoa koulun toiminnasta. Rehtori on jokaisessa kokouksessa. Voisi tehdä enemmän yhteistyötä vanhempien kanssa ja olisi kiva, kun saisi ideoita siitä, mitä vanhemmat haluaisivat tehdä ja sekin, kun vanhemmat ei uskalla ottaa yhteyttä, kun pelkäävät joutuvansa heti töihin.”

Osa huoltajista ei halunnut/osannut vaikuttaa koulun asioihin, mutta he kokivat asian tärkeänä. Koulun turvallisuusasiat ja opetussuunnitelmat tuntuivat vieraalta käsitteeltä. Oppilashuollon kehittämiseen huoltajat eivät osanneet oikein sanoa mielipidettään.

”Se olisi kyllä hyvä, kun kysyttäisiin mitä vanhemmat haluaa.”

”Opetussuunnitelmiin ja koulun turvallisuusasioihin ei ole tarvetta vaikuttaa, kyllä ne varmaan löytyy Ulvilan kaupungin sivuilta. Mutta osaanko mä tulkita niitä oikein?”

”Käsitelläänkö siellä oppilashuollossa niitä asioita vai puhutaanko asioiden vierestä? Mutta toivoisin, että jos siellä huolta kannetaan, niin viedään viesti niille, kenestä huolta kannetaan.”

”Vanhempainyhdistyksestä tulee tietoa eri tapahtumista, mutta en mä muuten tiedä, mitä ne siellä koulussa tekee.”

8.9 Oppilashuollosta tiedotetta

Kaikki huoltajat kokivat oppilashuoltoryhmän toiminnan epäselvänä yleisopetuksessa. Huoltajat eivät tieneet mikä on ryhmän tarkoitus ja mitä siellä tehdään. Huoltajat halusivat tiedotetta oppilashuollon palveluista. Osa huoltajista haluaisi, että oppilashuollosta puhuttaisiin eri aikana kuin tutustumispäivänä, koska silloin miettii vain lapsen koulun alkamiseen liittyviä asioita.

”Tutustumispäivänä kaikki esittelivät itse itsensä, mutta aika pikaisesti. Jos tulee jotakin, hän on sitten tämän näköinen”

”Niistä kai mainittiin jotain tutustumispäivänä. Oppilashuolto on tavallaan sellainen, missä kasvatusihmiset seuraa ja tarkkailee. Rehtori puhui jotain ja näytti kalvoluta ja sitten siihen tuli joku kasvatusihminen puhumaan. Oppilashuoltoon kuuluu varmaan terveydenhoitaja”

”En mä tiedä mikä on oppilashuolto, kai se jonkinlaisten ongelmallisten lasten puintia. Mulla ei ole hajuakaan oppilashuollosta. En tiedä ketä sinne kuuluu. Sinne kuuluu varmaan terveydenhoitaja, koulukuraattori, mutta en mä tiedä kuka se on?”

”Olisi se kyllä hyvä, saisi jotain tietoa, vaikka ei ole ollut tarvetta ottaa mihinkään yhteyttä. Opettaja on sellainen linkki, jos jotain tarvitsisi, kuka olisi se oikea henkilö, voisi opettajan kautta kysyä.”

9.0 Kasvatusohjaajan toimenkuva

Kasvatusohjaajan työnkuva nähtiin epäselvänä. Kasvatusohjaajan ammattinimike aiheutti sekaannusta huoltajissa. Huoltajat tiesivät vähän enemmän koulukuraattorin työnkuvasta. Suurin osa huoltajista ei tiennyt miten saa yhteyden kasvatusohjaajaan. Kaksi huoltajista haluaisi, että kasvatusohjaaja tutustuisi ekaluokkalaisten huoltajiin.

”Mä en tiedä, mikä hän on. Onko hän koulupsykologi, kuraattori? Kasvatusohjaaja on häilyvä käsite. Kun itse miettii, kun on ollut koulussa, niin silloin on ollut kuraattori. Enkä tiedä, miten häneen saa yhteyden, löytyykö puhelinluettelosta?”

”En tiedä, mikä kasvatusohjaaja on. Olisi hyvä, jos kasvatusohjaaja ottaisi yhteyden heti vanhempiin.”

”En tiedä, se on kyllä hyvä, että se tulee tutuksi lapsille. Jos vaan istuisi ja odottaisi huoneessa. Muistan omasta kouluajasta, ettei ole mitään käsitystä koulukuraattorista. Saisiko häneen yhteyden Wilman kautta?”

Lapsen kannalta se olisi ihanteellista, jos päiväkotimaailmassa olisi saanut jonkinlaista kontaktia, että olisi tuttu henkilö ja se olisi sama siellä koulussa, jolle voisi puhua.”

Osalle huoltajista jouduin kertomaan, mitä kasvatusohjaajan työnkuvaan kuuluu. Huoltajien mielestä on tärkeää, että kasvatusohjaaja pitää esimerkiksi sosiaalisista taidoista lapsille oppitunteja ja on apuna opettajalle, jos luokassa on esimerkiksi häiriökäyttäytymistä. Huoltajat kokivat silti yksilötapaamiset tärkeämpänä kasvatusohjaajan työssä.

”Tehokkainta olisi varmaan kahdenkeskinen jutustelu, mutta toisaalta tarvitaan kasvatusohjaajan tunteja, että se tulee tutuksi kaikilla.”

”Jos pitää yhteen oppilaaseen vaikuttaa, niin sellaiset kahdenkeskiset keskustelut ja on sellaisia pelejä, että saisiko sillai huomaamaan oman käytöksen.”

”Jos on sellaisia lapsia, jotka villitsee, ei pysty keskittymään, ottaisi juttutuokioita heidän kanssa.”

Kootusti voisi sanoa, että pääteemana kodin ja koulun yhteistyö syrjäytymisen ehkäisijänä kietoutuu kaikkiin muihin teemoihin monella tapaa, toisinaan se on syy tai seuraus erilaisiin asioihin. Lapsen vahvuuksien huomioiminen sekä sosiaalisten taito-

jen kartuttaminen päiväkotiaikana on tärkeää, koska syrjäytyminen voi alkaa jo päiväkodista. On tärkeää, että lasten kanssa työskentelevät henkilöt pystyvät havaitsemaan pulmat ja niiden ennusmerkit. Tieto sekä ammattitaitoinen osaaminen auttaa heitä toimimaan oikein ja ottamaan yhteyttä oikeaan suuntaan tuen järjestämiseksi. Huoltajilla on ensisijainen vastuu lapsen kasvatuksesta sekä oman lapsensa tuntemus. Kasvatuskumppanuutta sekä kodin ja koulun yhteistyötä tarvitaan, jotta huoltajat tulisivat kuulluiksi ja kotien tärkeiksi kokemat seikat otettaisiin huomioon opetuksen järjestämisessä. Huoltajat kokivat parhaimpana yhteistyön muotona kahdenkeskisiä neuvotteluja opettajan kanssa. He toivoivat myös jonkinlaista yhteyshenkilöä päiväkodin ja koulun välillä. Se loisi lapselle turvallisuudentunnetta. Huoltajien keskeisenä huolena oli koulukiusaaminen. Varhainen puuttuminen kiusaamisen ehkäisyssä koettiin tärkeänä. Huoltajat toivoivat myös yhteydenpitoa myönteisistä asioista, ei vain ongelmista. Huoltajien mielestä myös vanhempien vertaistuki lisää kodin ja koulun yhteistyötä. Huoltajien osallisuutta lisäämällä on tiedotettava, miten kouluyhteisö ja koulun oppilashuoltopalvelut käytännössä toimivat. Kun lasten hyvinvointiin panostetaan, se poikii koulun arkeen erilaisia toimintatapoja sekä ehkäisee syrjäytymistä.

10 TUTKIMUKSEN JOHTOPÄÄTÖKSET

Päiväkodissa yhteistyö huoltajien kanssa tapahtuu yhdessä ryhmän tai muiden opettajien ja hoitajien kanssa. Sen sijaan koulussa opettaja hoitaa oppilaat huoltajien kanssa pääsääntöisesti yksin. Hankalissa tilanteissa se voi olla opettajalle raskasta. Se takia muiden opettajien ja henkilökunnan vertaistuki on tärkeää. Lapsen varhaisen tukemisen kannalta onkin keskeistä, että koulun henkilökunta tunnistaa tuen tarpeen arjen tilanteissa. On erotettava, mikä tilanteet vaativat puuttumista, mitkä taas ovat lapsen kehitykseen luonnostaan kuuluvia pulmia, jotka eivät edellytä puuttumista. Lapsen tukemisessa puuttumisen ja tuen oikea ajoitus on tärkeää. Kaikkein tärkeintä on, että se toteutuu lasta ja perhettä kunnioittavasti, leimaamatta, avoimesti ja tukea antaen. Osa huoltajista haluaisikin jonkinlaisen tukihenkilön koulusta päiväkotiin tutustuakseen lapseen sekä huoltajiin. Tukihenkilö voisi olla esimerkiksi kasvatusohjaaja.

Kasvatusohjaajan asiantuntemusta tulisi käyttää esimerkiksi varhaisen tuen arvioinnissa. Lapsen tuen tarpeen arvioimiseksi kasvatusohjaaja voisi esimerkiksi keskustella päiväkodissa lapsen ja hänen huoltajiensa kanssa. Se loisi lapsille turvallisuutta, heidän siirtyessä kouluun. Huoltajillekin olisi helpompaa ottaa yhteyttä matalalla kynnyksellä tuttuun kasvatusohjaajaan tarvittaessa.

Lapsen sosiaalisten taitojen tukeminen on kodin, päiväkodin sekä koulun tehtävä. Esiopetusikäisellä lapsella on paljon kokemuksia yhdessä tekemisestä, ystävyyydestä, kaveruudesta ja niin edelleen. Vuorovaikutus lapsiryhmässä antaa hyvät puitteet tunnetaitojen ja sosiaalisten taitojen kehittymiselle. Tärkeä rooli on opettajalla ja kaikilla yhteisön aikuisilla. (Linnilä 2011, 157 - 158.) Esikoulussa lapsi oppii, millaista käyttäytymistä häneltä odotetaan. Opettajan tehtävänä on antaa kokemuksia siitä, mikä on oikein ja mikä on väärin. Yksi haastateltavista huoltajista koki, että pitäisi olla puhumista kotona enemmän lapsen kanssa ja olla kiinnostunut lapsesta. Pitäisi kotona jo sanoa, että mitä saa tehdä ja mitä ei. Opettajat joutuvat koulussa esimerkiksi opettamaan tavanomaisia käytöstapoja, kuten ruokalassa käyttäytymistä ja toisten ihmisten huomioimista. Paineita koululle tuo perheiden kasvatuskulttuurin ja rakenteen muuttuminen. Tämä kertoo siitä, että huoltajat kaipaavat opetusta kasvattamiseen, mutta usein huoltajia syytetään lasten huonosta kasvatuksesta. Koulut voivat myös itse vaikuttaa asiaan tekemällä säännöt selviksi oppilailleen ja heidän huoltajilleen (Rautiainen 2005, 10).

Kodin ja koulun yhteistyö alkaa tutustumisella. Tutustumisen kautta kumpikin osapuoli muodostaa kuvaa siitä voiko toiseen luottaa. Luottamuksen rakentaminen vaatii aikaa ja vaatii riittävästi kohtaamisia. (Salovaara & Honkanen 2011, 163.) On tärkeää, että koulusta ollaan yhteydessä muulloinkin kuin silloin, jos jotain ikävää on tapahtunut. Huoltajien kanssa voi keskustella esimerkiksi siitä, miten lapsi voi, miten hän suhtautuu kouluun ja kavereihin sekä siitä mitä huoltajat haluavat tuoda esille. Tämä madaltaa kynnystä ottaa yhteyttä, jos jotain ikävää tapahtuu.

Huoltajien asenne koulua kohtaan vaikuttaa myös lapsen koulunkäyntiin. Jos he eivät ole kiinnostuneita, miten koulussa menee, tilanne näkyy lapsen koulunkäynnissä. On tärkeää murtaa huoltajien oletuksia ja puhua asioita auki. Huoltajille oli tärkeää, että opettaja on helposti lähestyvä, jämäkkä. Kun opettaja on niin sanotusti hyvä tyyppi,

luottamuksen ja hyvän suhteen muodostaminen on mahdollista. Opettajan, oppilaan ja huoltajan hyvä suhde ehkäisee syrjäytymistä.

Osa huoltajista kertoi toivovansa opettajalta nopeaa yhteydenottoa, jos lasten keskinäisissä suhteissa ilmenee ongelmia. Keskustelun aloittaminen ei ole välttämättä helppoa. Kuitenkin opettajan pitää rehellisesti kertoa, mikä on tilanne. Opettajan kannattaa pyrkiä neutraaliin ja asialliseen kielenkäyttöön. Jos keskustelu saa syyttävän sävyn huoltajat saattavat torjua viestit. Vanhemmuuden arvostelu on arkaa aluetta huoltajille. Siihen voi vaikuttaa huonot kokemukset ammattilaisista, pelko leimautumisesta. Huoltajat voivat myös samaistua lapsen kielteisiin tunteisiin. Sen takia opettajan ja henkilökunnan myönteinen suhde lapseen toimii myönteisenä signaalina myös huoltajille.

Muutamit huoltajat toivoisivat saavansa enemmän tietoa siitä, mitä koulupäivän aikana tapahtuu. Vanhempien toiveet saada tietää enemmän koulupäivän tapahtumista ovat oikeutettuja. On helpompi keskustella lapsen kanssa kotona koulupäivästä, kun tietää siitä mahdollisimman paljon. Laatua kodin ja koulun yhteistyöhön – työryhmän raportissa painotetaan avointa vuoropuhelua kodin ja koulun yhteistyössä. Sen mukaan vanhemmat tarvitsevat toiminnan pohjaksi monenlaista tietoa koulusta. Heillä ei ole luonnostaan sitä tietoa oppimisesta, opettamisesta ja koulusta, joka opettajille on osa ammattitaitoa. Jotta vanhemmat voisivat tukea lastensa koulunkäyntiä mahdollisimman hyvin, heidän täytyy tunkea koulun arkea ja opettajan työtapoja. (Opetushallitus 2007, 22.) Haastateltavista huoltajista kaipasikin tiedotetta oppilashuollosta ja sen toiminnasta.

Huoltajien on tärkeää myös tunkea toisensa, jotta he tietävät missä ja keiden kanssa lapsensa viettävät vapaa-aikaa. Saman luokan oppilaat ovat samassa kasvu- ja kehitysvaiheessa, ja huoltajien on usein helpottavaa kuulla, että muidenkin lapset toimivat tai käyttäytyvät samoin. Kun huoltajat tuntevat toisensa, heidän on helpompaa olla yhteydessä toisiinsa. Osallisuus on huoltajien arvostamista ja aitoa kohtaamista. On tärkeää, että huoltajat tulevat kuulluksi. Esimerkiksi koulun, lasten ja huoltajien yhteisillä tapahtumilla vahvistetaan yhteisöllisyyttä. Ne tuovat yhteenkuuluvuuden tunnetta ja kokemuksen siitä, että he ovat osa koulua ja sen toimintaa. Yhteisöllisyys myös ehkäisee koulukiusaamista sekä syrjäytymistä.

11 POHDINTA

Keskeisimmät peruspalvelut kunnissa ovat toimivat neuvolapalvelut, päivähoito, koulut ja oppilashuolto kouluterveydenhuoltoineen. Suomessa palvelujärjestelmä tavoittaa lastenneuvolan kautta valtaosan lapsista ja päivähoito on ollut yksi varhaisen puuttumisen ympäristö. Sosiaalisen ekologisen näkemyksen mukaan, lapsen lähiympäristö ja päivittäinen toiminta on tärkeää. Lapsen keskeiset ympäristöt ovat koti, esiopetus sekä koulu. Koulun merkitys tuen tarpeen arvioinnissa, suunnittelussa ja järjestämisessä on merkittävä. Varhainen tuki lapsen päivittäisessä toiminnassa perustuu myös päiväkodin sekä koulun henkilöstön osaamiseen. Oppilashuollon merkitys varhaisen tuen kehittämisessä on suuri. Tuen saaminen varhaisessa vaiheessa edellyttää moniammatillista yhteistyötä. Oppilashuoltoryhmä seuraa kouluyhteisön hyvinvointia ja pyrkii ennaltaehkäisevään työhön. Oppilashuollon toiminnan tiedottaminen huoltajille on ensiarvoisen tärkeää. Miten on esimerkiksi yhteistyö huoltajien kanssa järjestetty yhteisöllisyyteen perustuen?

Oppilashuoltoryhmä pitäisi olla luonnollinen osa koulun toimintaa, eikä leimaava tukimuoto. Tutkimukseni aikana olen huomionut, miten vähän huoltajat tietävät oppilashuollon toiminnasta sekä kasvatusohjaajan tekemästä työstä. Tulevaisuudessa uusien työmenetelmien saadessa entistä enemmän jalansijaa kouluissa, on selvää, että esimerkiksi kasvatusohjaajan tehtävät tulevat suuntautumaan aikaisempaa enemmän työhön luokkien ja erilaisten oppilasryhmien kanssa. Näin palveluiden piiriin saadaan niitäkin oppilaita, jotka ei muuten ohjautuisi kasvatusohjaajan asiakkaaksi. Tämän kaltainen työskentely tulee varmasti laajenemaan, koska entistä enemmän peräänkuulutetaan yhteisöllisyyttä ja ennaltaehkäisevää työtä. Sen takia on myös tärkeää, että koulun henkilökunnasta esimerkiksi koulupsykologi, terveydenhoitaja, kasvatusohjaaja tai omaa työkuvaani ajatellen kuntoutusohjaaja jalkautuisi päiväkotiin esiopetusvaiheessa. Siten esikoulun ja koulun yhteistyö sekä tiedonsiirto toimisi paremmin.

Esimerkiksi koululuokkien muodostaminen siirryttäessä esikoulusta ensimmäiselle luokalle ja alakoulusta yläkouluun, on yksi suuri osa-alue nivelvaihtoiminnoissa. Mitä aiemmin panostetaan koko ryhmä toimivuuteen, sitä enemmän voidaan välttyä ryhmädynamiikasta johtuvilta ongelmilta kuten kiusaamiselta ja syrjäytymiseltä.

Esimerkiksi lapsen sosiaaliset vaikeudet sopeutumisessa luokkayhteisöön voivat vaikuttaa myös opettajan asenteisiin lasta kohtaan. Opettajan on tiedettävä lapsen aiemmista ongelmista ryhmiä muodostaessa. On huomattava, että luokkaan ei sijoiteta kahta erityistä häiriötä aiheutuvaa oppilasta tai kiusattua oppilasta ei eroteta ainoastaan ystävästä. Kouluilla pitäisi olla myös riittävästi resursseja pitää luokkakoot pieninä. Jokainen lapsi tarvitsee yksilöllistä huomiota. Opettajan tulisi voida seurata yksilöllisesti lapsen oppimista, siten hän pystyisi puuttumaan nopeasti lapsen oppimishäiriöihin. Oppimisvaikeudet johtavat helposti käytöshäiriöihin ja asteittain syrjäytymiseen.

Huoltajien auktoriteetti on myös monissa perheissä ohentunut, lapsille ei ole tarpeeksi aikaa eikä heille aseteta rajoja kuten ennen. Kouluissa tämä ilmenee motivaatio-ongelmina, keskittymisvaikeuksina. Ja nämä ryhmiin suunnatut menetelmät, esimerkiksi ART-ryhmä vastaa tähän tarpeeseen. ART eli Aggression Replacment Training on Yhdysvalloissa kehittämä menetelmä epäsosiaalisesti käyttäytyvien lasten ja nuorten kuntoutukseen. Menetelmä perustuu ajatukseen, jonka mukaan epäsosiaalinen käytös on opittua ja siitä voidaan oppia myös pois. Suurin hyöty on ennaltaehkäisevässä ja vahvistavassa vaikutuksessa. Friitalan koulussa on ART-ryhmä. Ryhmän tavoitteena on vahvistaa oppilaiden sosiaalisia taitoja ja tunnetaitoja sekä uusien taitojen oppimista. Keskeisenä periaatteena on vastuuseen kasvattaminen. Tutkimusten mukaan ART on lisännyt yhteisöllisyyttä. Myös syrjäytymisen on todettu vähentyneen. Kodin ja koulun yhteistyö on ohjelman ansioista laadukkaampaa tuloksellisempaa yhteisiin kasvatustavoitteisiin sitoutumisen vuoksi (Kyllönen & Rickman 2011, 84 - 85). Vanhempainliitto ja opetusalan ammattilaiset ovat myös esittäneet koulun työrauhaa parantavia muutoksia. Lakiesityksen mukaan on esitetty ensisijaiseksi puuttumiskeinoksi kasvatustarpeita ja jälki-istuntoihin mahdollisuus teettää kasvatusta tukevia tehtäviä sekä opettajilla on mahdollisuus tarkastaa oppilaiden tavaroita ja takavarikoida vaarallisia esineitä. Uudistusten myötä on huomattu, ettei huoltajien osuus koulujen työrauhaan tule uudistuksessa kylliksi esiin. Huoltajien roolia pitäisi siis vahvistaa kasvatustarpeissa ja työrauha-asioissa.

Vanhempainyhdistys voisi olla myös aktiivinen kotien edustaja silloin, kun kehitetään oppilashuoltopalveluja. Aktiivinen vanhempainyhdistys tuntee oman kouluyhteisön hyvinvointitarpeet ja osaa arvioida, millaista tukea kouluyhteisö ja lapset tarvitsevat, jotta oppimistavoitteet saavutetaan. Vanhempainyhdistysten toiminta perus-

tuu nykyisin huoltajien aktiivisuuteen, eikä yhdistyksellä ole yhteistä toimeksiantoa eikä asemaa kouluyhteisössä. Huoltajien osallisuuden välttämätön edellytys on, että huoltajilla on mahdollisuus tietää, miten kouluyhteisö ja sen oppilashuoltopalvelut toimivat ja mahdollisuus osallistua oppilashuoltopalvelujen suunnitteluun ja järjestämiseen (Rimpelä, Metso, Wiss, Saaristo 2008, 48 - 49). Vanhempainyhdistyksen kautta koulun opetussuunnitelma ja toiminta tulevat tutuiksi ja niihin on myös mahdollisuus vaikuttaa. Esimerkiksi tapahtumat ja toiminta luovat kouluyhteisön, jossa oppilaat, opettajat ja vanhemmat toimivat yhdessä. Se lisää yhteenkuuluvuutta, turvallisuutta ja viihtyvyyttä koulussa. Vanhempainyhdistys voi myös toimia yhteistyössä muiden alueen yhdistysten ja muiden toimijoiden kanssa. Vanhempainyhdistys voi vaikuttaa myös kunnan päätöksentekoon tekemällä aloitteita ja esityksiä esim. oppilashuoltoon.

Huoltajien rooli lapsen kannustajana on tärkeää lapsen itsetuntemukselle, kasvulle ja kehittymiselle. Huoltajien osallistuminen koulun ja oppilashuollon kanssa tehtävään yhteistyöhön on välttämätöntä, koska huoltajat vastaavat lapsen kasvatuksesta. Opettaja voi tukea vanhemmuutta keskustelemalla huoltajien kanssa lapsen kehityksestä ja sen tukemisesta positiivisella tavalla. Tilanne on hankala, jos huoltajat eivät sitoudu omaan kasvattajan rooliinsa. Huoltajien asenne voi lisätä lapsen riskiä syrjäytyä, varsinkin jos lapsella on jokin ongelma. Huoltajat jäävät usein ulkopuoliseksi lasten koulun siirtymävaiheissa. Millaisissa olosuhteissa saadaan näistä tilanteista aitoja vuorovaikutustilanteita, jolloin ei vain siirretä tietoa vaan nähdään yhdessä tulevaisuuteen ja toimintaan yhdessä lapsen edun mukaisesti? Perheen tulee arvioida omat voimavaransa ja millaista ohjausta on valmis vastaanottamaan. Yhteistyön kannalta on tärkeää, että opettaja arvostaa perhettä ja sen toimintatapoja. Kasvatuskumppanuus perustuu luottamukseen ja että huoltajilla sekä opettajalla on olennaista tietoa lapsesta.

Ulvilan kaupungin kouluihin on otettu uusi lomake vanhempainvarttien seurantaan. Lomakkeen avulla, huoltajat voivat kotona täyttää lomaketta valmiiksi ennen opettajan tapaamista. Lomakkeen tärkeimmät osa-alueet ovat lapsen vahvuudet, lapsen osaamisalueet sekä tuen tarve. Vahvuudet osioon merkitään, missä lapsi kokee onnistuvansa, jossa hän pärjää. Tuen tarpeisiin merkitään ne asiat, jossa lapsi tarvitsee apua kotona, ja ne asiat, jotka lapsi kokee haasteelliseksi. Vanhempainvartissa opet-

taja ja huoltajat käyvät kohdat läpi ja keskustelevat lapsen tuen tarpeista kokonaisvaltaisesti. Uskon, että lomakeuudistuksen myötä opettajan ja huoltajien luottamus kasvaa ja siten luodaan aitoa kasvatuskumppanuutta lasten hyväksi. Ekokulttuurisen tulkinnan pohjalta on olennaista oivaltaa perheiden ja lasten yksilöllisyys ja tavallisuus. Lapsen kehityksen tukemiseksi tarvitaan tavallisia arjen asioita. Se takaa huoltajien jaksamisen ja lapsen hyvinvoinnin. Lapsen kehityksen tuki on siis toteutettava lapsen luonnollisessa kasvuympäristössä kotona, esikoulussa sekä koulussa. Siinä piilee arjen kuntouttava voima, joka ehkäisee syrjäytymistä.

10.1 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Mielestäni haastattelu toimi tutkimusmenetelmänä kuitenkin hyvin. Sain monipuolisemman kuvan valtaosasta ekaluokkalaisten huoltajien mielipiteitä. Tarkentavat kysymykset toivat huoltajien vastauksiin enemmän sisältöä. Haastateltavien huoltajien kommentit osoittivat korkeaa motivaatiota yhteistyöhön sekä opettajan että toisten huoltajien kanssa. Kommenteissa heijastui yhteisöllinen ajattelutapa, joka ilmentää kasvatuskumppanuutta.

Huoltajat antoivat melko samansuuntaisia vastauksia esittämiini kysymyksiin. Haastattelujen perusteella heistä muodostui melko tyytyväinen joukko. Pohdin kuitenkin myös sitä, että vastaajien tyytyväisyys voi johtua myös siitä, että heillä ei ole ennakokäsitystä siitä, mitä koulun ja kodin välinen yhteistyö voisi olla. Tämän näkökulman valossa he ovat tyytyväisiä kaikkeen, mikä on huolella järjestetty. He eivät ehkä ole osanneet odottaa esimerkiksi sitä, että he pääsisivät itse suunnittelemaan vanhempainiltoja ja päättämään niiden sisällöistä. He eivät osaa odottaa vanhempien vertaistukea, koska eivät ole kuulleet koulun tarjoavan sellaista. Näin ollen tyytyväisyys on suorassa suhteessa siihen todellisuuteen, mitä he tietävät odottaa koululta ja sen henkilökunnalta.

Uskoisin, että toinen tutkija olisi päätenyt samoihin tuloksiin haastattelulomakkeellani, vaikka laadullisella tutkimusmenetelmällä tehty tutkimus on kokonaisuutena

ainutkertainen. Tutkimukseen osallistuneiden huoltajien vastaukset käsiteltiin nimetöminä kunnioittaen vastaajan intymiteettisuoja. Tutkimus oli laajuudeltaan suppea, joten tulee huomioida se, että tutkimuksen tuloksia ei voi yleistää. Tutkimuksen tulokset olivat yhdensuuntaisia tämän opinnäytetyön viitekehysten kanssa. Teoria tuki täten tutkimuksesta saatuja tuloksia. Tutkimuksen tekeminen oli mielenkiintoista. Tulosten analysointi oli haasteellista, koska aihe on erittäin laaja. Tulokset yhdistyivät monella tapaa toisiinsa. Analysointivaiheessa tutkijana huomasin, ettei niitä voinut eritellä toisistaan. Se on seuraus tai syy toisiin asioihin. Teemojen kautta tulokset kiinnittyivät ketjuna toisiinsa. Kokemattomana tutkijana koin analysointivaiheen vaikeana ja haasteellisena, johon olisin tarvinnut enemmän apukeinoja. Tutkimussuunnitelmani mukaan tämä tutkimus olisi pitänyt valmistua joulukuussa 2012, mutta henkilökohtaisten asioiden vuoksi en saanut työtäni päätökseen, mutta mielestäni lisää aika tutkimuksen tekemiselle on tuonut enemmän sisältöä ja ajatuksia työhöni.

10.2 Jatkotutkimusaiheita

Jatkotutkimusaiheeksi ehdottaisin, miten siirtymävaihe alakoulusta yläkouluun sujuu niillä lapsilla, joilla on erityisen tuen tarvetta ilmennyt jo alakoulussa. Miten huomioidaan huoltajat siirtymävaiheessa? Oman tutkimukseni valossa, olisi ollut mielenkiintoista tietää, minkälaisiin tuloksiin olisi päädytty, jos tämä tutkimus olisi tehty ekaluokkalaisten huoltajien lapsista, jotka ovat kasvatusohjaajan asiakkaita, ovatko he saaneet tarvitsemaansa tukea ja palvelua? Mitkä ovat huoltajien kokemukset? Kokevatko he leimautuvansa?

LÄHTEET

Ala-Outinen, A. 2010. Hyvinvoinnin tukiverkko koetuksella. Helsingin palveluvirastojen toiminta kaupungin osien eriytymisen ehkäisemiseksi. Helsingin kaupungin tietokeskus, tutkimuksia 2010:3, Helsinki. Viitattu 1.4.2011. www.hel2.fi

Hirsjärvi, S., Remes, P., Saajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. 13., osin uudistettu painos. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Hirsjärvi, S., Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Heikkilä, A-K. 2010. Kodin ja koulun yhteistyö vanhempien arvioimana. Turun yliopisto. Opettajan koulutuslaitos. Pro gradu –tutkielma.

Heinämäki, L. 2007. Varhaista tukea koulun arkeen –työvälineenä kehittämisvalikko. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus. Oppaita 67. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy.

Honkanen, E., Suomala, A. 2009. Oppilashuollon käsikirja. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Huhtanen, K. 2007. Kun huoli herää. Varhainen puuttuminen koulussa. Jyväskylä: PS – kustannus.

Jahnukainen, M. 2012. Lasten erityishuolto ja –opetus Suomessa. Tampere: Osuus-kunta Vastapaino.

Järvikoski, A., Härkäpää, K. 2011. Kuntoutuksen perusteet. Helsinki: Wsoypro Oy.

Kauppila, R. A. 2005. Vuorovaikutus- ja sosiaaliset taidot. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Kananen, J. 2008. Kvalitatiivisen tutkimuksen teoria ja käytänteet. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.

Kansanterveyslaki 66/1983. Viitattu 1.4.2012. www.finlex.fi.

Karjalainen, V, & Vilkkumaa, I. 2004. Kuntoutus kanssamme, ihmisen toimijuuden tukeminen. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.

Kekkonen, M. 2012. Kasvatuskumppanuus puheena. Väitöskirja. Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos, lapset, nuoret ja perheet -osasto. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy.

Kyllönen, T., Rickman, A. 2011. Henkilöturvallisuus kouluissa. Vaarallisen käytöksen ennakointi ja hallinta. Juva: Bookwell Oy.

Lahtinen, N. 2011. Oppilaan oikeudet ja vanhempien vastuu. Juva: Bookwell Oy.

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417. Viitattu 1.4.2012. www.finlex.fi.

- Launonen, L., Pulkkinen, L. 2004. Koulu kasvuyhteisönä. Juva: Bookwell Oy.
- Linnilä, M-L. 2011. Kumpi on valmis –lapsi vai koulu. Mediapinta. ISBN 978-952-235-342-9.
- Lepistö, M. 2009. Kodin ja koulun yhteistyö lapsen kasvun ja kehityksen tukena. Jyväskylän Yliopisto. Opettajan koulutuslaitos. Pro gradu –tutkielma.
- Opetushallitus. 2007. Laatusuunnitelman yhteistyöhön. Viitattu 25.5.2012. www.opetushallitus.fi
- Perusopetuslaki 21:8,1998/628 Viitattu 1.4.2012. www.finlex.fi.
- Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004. Helsinki: Opetushallitus.
- Raina, L. 2012. Uusi yhteisöllisyys. Kasvatusyhteisön rakentamisen ammattitaito. Tampere: Juvenes Print –Tampereen Yliopistopaino.
- Rautiainen, A. 2005. Koulu yhteisöllisenä toimijana. Helsingin ammattikorkeakoulu Stadian. Julkaisuja sarja B, 4. Helsinki: Helsingin ammattikorkeakoulu.
- Rimpelä, M., Metso, T., Saaristo, V., Wiss, K. 2008. Vanhempainyhdistysten ja huoltajien osallisuus peruskoulun ja sen oppilashuollon kehittämisessä. Stakes Helsinki: Valopaino Oy.
- Rimpeläinen, M., Fjodin, S., Peltonen, H. 2010. Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen perusopetuksessa. Opetushallitus ja terveyden hyvinvoinninlaitos. Koulutuksen seurantaraportit. 2010:1.
- Salminen, P. 2005. Yhdessä kasvattamaan. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.
- Salovaara, R., Honkonen, T. 2011. Rakenna hyvä luokkahenki. Porvoo: Bookwell Oy.
- Saloviita, T. 2009. Meidän koulu: keinoja työrauhan ja hyvän ilmapiirin saavuttamiseen. Juva: Bookwell Oy.
- Suomen vanhempainliitto ry. Vanhempain barometri 2011, peruskoululaisten vanhempien näkemyksiä kouluhyvinvoinnista. www.vanhempainliitto.fi
- THL:n uutiskirje 3/2010. Koulujen oppilashuolto ei ole vielä asetuksen mukaista. Viitattu 1.4.2012. http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/ajankohtaista/uutisetkirjeet/thln_uutiskirjeet/3_2010/
- THL:n uutiskirje 1/2012. Nuorten syrjäytymistä voidaan ehkäistä. Viitattu 1.4.2012. http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/tiedote?id=30529
- Tuomi, J., Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 5., uudistettu painos. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Vilka, K. 2007. Tutki ja kehitä. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy.

Vismanen, E. 2011. Oppilashuolto Helsingissä: odotukset, toiveet ja arjen todellisuus. Helsingin kaupunki. Tietokeskus. Tutkimuksia 2011.

Wallin, A. 2011. Sosiaalityö koulussa, avaimia hyvinvointiin. Helsinki: Tietosanoma Oy.

TEEMAHAASTATTELU

TAUSTATIEDOT:

- Onko lapsenne syntynyt alku vai loppuvuodesta?
- Monesko lapsi perheestänne on aloittanut koulun?

LAPSEN KOULUN ALOITUS:

VARHAINEN PUUTTUMINEN ENNEN KOULUN ALKUA:

- Miten huomioitiin lapsi päiväkodin ja koulun siirtymävaiheessa?
- Onko lapsella ollut erityisen tuen tarvetta jo päiväkodissa?
- Mitä tukea lapsi sai?
- Miten lapsen vahvuudet huomioitiin?

TIEDON SIIRTO:

- Millaisissa asioissa mielipiteitäsi otettiin huomioon lapsen siirtyessä kouluun?
- Tiedätkö mitä tietoja lapsesta meni kouluun? – Keskusteltiin koulukypsyydestä, oppimisvaikeuksista, sosiaalisista taidoista tai lapsen mahdollisista ongelmista?
- Saitko riittävän aikaisin tiedon opettajasta/luokasta? –Koska olisit halunnut saada tiedon?
- Mitä mieltä olit koulun tutustumispäivästä?
- Kenen kanssa olisit halunnut keskustella lapsen koulun aloituksesta?
- Minkälaista tietoa sait koulun oppilashuollon eri palveluista?
- Mitä ajattelette, että kasvatusohjaajan tai koulukuraattorin työ sisältää?
- Mitkä ovat mielestäsi tärkeimmät asiat, jotka tulisi ottaa huomioon, jotta päiväkodin ja koulun yhteistyö sujuisi?

LAPSI EKALUOKKALAISENA

KODIN JA KOULUN YHTEISTYÖN KEHITTÄMINEN:

- Mikä vanhempainvarteissa on mielestäsi tärkeintä? Miten niitä voisi kehittää?
- Miten ensimmäinen vanhempainvartti meni?
- Koetko itsesi tasavertaiseksi kasvatuskumppaniksi opettajan/koulun kanssa?
Jos vastaus on kyllä: Miten tasavertaisuus ilmenee? Jos taas ei: Miten epätasavertaisuus ilmenee?
- Onko kasvatuskumppanuus käsitteeltään tuttu? Mitä ymmärrät kasvatuskumppanuudella?
- Missä asioissa haluat, että opettaja ottaa sinuun yhteyttä? –Saatko tarpeeksi tietoa koulun toiminnasta ja lapsesi koulunkäynnistä?
- Millaisia esteitä näet kodin ja opettajan yhteistyössä tai luokan ja opettajan yhteistyössä? Mikä on toiminut yhteistyössä? Mikä on hyvää yhteistyötä?
- Miten kasvatusohjaaja voisi osallistua luokan ilmapiiriin sekä työrauhan parantamiseen?
- Tiedätkö miten kasvatusohjaajaan saat yhteyden?
- Mitä mieltä olet oppilashuollon toimivuudesta ja sen kehittamisestä?

VANHEMPIEN OSALLISUUS:

- Millaista yhteistyötä haluaisit tehdä muiden vanhempien kanssa? Mistä asioista haluaisit toisten vanhempien kanssa puhua?
- Miten voisi kehittää lasten ja vanhempien yhteistyötä?
- Millaista yhteistyötä toivoisit kasvatusohjaajan tekevän vanhempien kanssa?
- Haluaisitko itse vaikuttaa vanhempainiltojen sisältöön? Miten?
- Mitä toivoisit vanhempainyhdistykseltä?
- Mitä muuta haluaisit sanoa?

Satakunnan ammattikorkeakoulu
Sosiaali – ja terveystieteiden
Porin Yksikkö

Tutkimuslupa-anomus

Friitalan koulu
rehtori Jukka Kotiranta

TUTKIMUSLUPA

Opiskelen Satakunnan ammattikorkeakoulussa kuntoutuksenohjaajaksi. Teen opin-
näytetyötä ekaluokkalaisten vanhempien kokemuksista kodin ja koulun yhteistyöstä
sekä kasvatusohjaajan koulusosiaalityön kehittämistä yhteisöllisyyden näkökul-
masta. Opinnäytetyön ohjaajani on Minna Mikkola 15.6.2012 asti ja tästä eteenpäin
ohjaajani on Erja Leppänen.

Pyydän lupaa saada suorittaa haastattelututkimukset Friitalan koulun viidelle eka-
luokkalaisten vanhemmille. Aineiston kerään ja käsittelen luottamuksellisesti.

_____Anomus hyväksytty

_____Anomus hylätty

Ulvilassa _____ kuun ____ päivänä 2012

Allekirjoitus

Yhteistyöterveisin:

Kuntoutuksenohjaaja opiskelija

Hanna Puumalainen puh. XXXXXXXX

HEI VANHEMMAT!

HALUATKO KERTOAA KOKEMUKSISTASI LAPSENNE KOULUN ALOITUKSESTA SEKÄ KODIN JA KOULUN YHTEISTYÖSTÄ?

Olen Hanna Puumalainen ja opiskelen Satakunnan ammattikorkeakoulussa kuntoutuksen ohjaajaksi. Teen opinnäytetyötä, jonka aiheena on kodin ja koulun välinen yhteistyö lapsen ensimmäisen kouluvuoden aikana. Tarkoituksena on haastatella vanhempia heidän kokemuksistaan lapsen siirtymisestä esikoulusta kouluun sekä kodin ja koulun yhteistyöstä. Haastattelun avulla saadaan tietoa vanhempia kiinnostavista ja huolestuttavista aiheista. Tuloksia tullaan hyödyntämään kodin ja koulun välisen yhteistyön kehittämiseksi.

Haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista. Haastattelu nauhoitetaan ja haastattelukerta kestää noin tunnin. Ajankohdan ja paikan sovimme yhdessä. Teen haastattelut toukokuun aikana. Haastatteluaineisto käsitellään luottamuksellisesti ja saatua aineistoa käytetään nimettömänä, joten haastateltavien henkilöllisyyttä ei voida tunnistaa opinnäytetyön raportissa. Aineisto hävitetään asianmukaisesti opinnäytetyön valmistuttua. Suostuessanne haastatteluun, saan yhteystietonne teidän luvallanne lapsenne luokan opettajalta. Otan yhteyttä teihin puhelimitse 11.5.2012 mennessä sopiaksemme haastatteluajankohdasta.

Äänesi on erittäin tärkeä, jotta voimme yhdessä kehittää koulun toimintaa!

Ystävällisin terveisin: Hanna Puumalainen

Yhteystiedot: Hanna Puumalainen puh. XXXXX /sähköposti: XXXXX

Opinnäytetyön ohjaajan Minna Mikkolan yhteystiedot: XXXXX